

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij novinarstva

DISKURS NASTUPNIH I OPROŠTAJNIH GOVORA
PREDSJEDNIKA SABORA 2003-2016. GODINE

DIPLOMSKI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Ivo Žanić

Studentica: Katarina Husinec

Zagreb,
rujan, 2017. godina

Izjavljujem da sam diplomski rad „Diskurs nastupnih i oproštajnih govora predsjednika Sabora 2003-2016. godine“, koji sam predala na ocjenu mentoru prof. dr. sc. Ivi Žaniću, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS-bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

SADRŽAJ:

1. UVOD	4
2. DEFINIRANJE POJMA DISKURS I ANALIZA DISKURSA	4
2.1. Javni diskurs	5
2.1.1. Jezik i sudionici javne komunikacije	6
2.1.2. Politički diskurs	7
3. RETORIKA	9
3.1. Govorništvo u antičko doba	10
3.2. Govorništvo u suvremeno doba	11
3.3. Figurativnost u retorici	12
4. ANALIZA GOVORA PREDSEDNIKA SABORA	15
4.1. Institucija Sabora i predsjednika Sabora	15
4.2. Metodologija i uzorak istraživanja	17
4.3. Primjena metode istraživanja	19
4.3.1. Analiza nastupnih govora	20
4.3.2. Analiza oproštajnih govora	32
5. INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA	39
6. ZAKLJUČAK	42

1. UVOD

Nakon ratnih i neizvjesnih 90-ih godina 20. stoljeća u Hrvatskoj je nastupilo vrijeme mira i tranzicije u modernu europsku i demokratsku državu. No i na tom putu se susrela s mnogim političkim izazovima i doživjela mnoge promjene, kako društvene tako i političke. Razdoblje od 2003. do 2016. godine obilježeno je pregovorima za ulazak u NATO savez i Europsku uniju te ulaskom u članstvo navedenih organizacija. Svijet je u tom razdoblju pogodila ekonomska kriza koja je posljedice ostavila i na hrvatskoj ekonomiji. Svakako najnestabilniji period, koji se ogleda u političkom i društvenom životu, je nestabilnost vlasti u posljednjih godinu dana.

Institucija koja se prva nalazila na udaru svih navedenih događaja je Sabor. Ova institucija pružala je zakonodavna rješenja za sve navedene promjene. Uslijed navedenih događaja bilo je zanimljivo vidjeti reakcije predsjednika Sabora u razdoblju od 2003. do 2016. godine. Iz njihovih govora razvidno je kako su pojedini događaji utjecali na politiku i društvo.

Ovaj rad bavi se retoričkom analizom diskursa predsjednika Sabora na početku i na kraju njihova mandata. Rad je koncipiran u dva dijela gdje će se prvi dio baviti definiranjem i analiziranjem osnovnih pojmova za razumijevanje predmeta analize. Drugi dio bavi se izlaganjem samog predmeta i metodologije istraživanja te interpretacijom dobivenih rezultata iz čega će biti izveden zaključak.

2. DEFINIRANJE POJMA DISKURS I ANALIZA DISKURSA

Rad počinjem definiranjem osnovnog pojma iz naslova koji će pružiti podlogu za samu izvedbu analize. Riječ je o diskursu koji je teško izravno definirati te postoje razna određenja ovog pojma. U najširem smislu, radi se o formuli „tekst + kontekst“. Kako navodi Deborah Schiffrin u djelu *Approaches to Discourse*, „tekst je pupčanom vrpcom trajno povezan s kontekstom u kojem se pojavljuje i u kojem zadobiva smisao te jedino na taj način ostvaruje i svoju komunikacijsku zadaću“ (navod u Badurina, 2004: 152). Iz ovih definicija proizlazi kako se, prilikom analize diskursa, u obzir moraju uzeti sam tekst i kontekst situacije u kojoj je tekst napisan ili izgovoren. Kako je diskurs kompleksan za definirati tako se njime bave i razne grane znanosti, od lingvistike, filozofije, antropologije, preko kognitivne znanosti, sociologije, psihologije i drugih.

Badurina ističe prednost analize diskursa ispred same analize teksta. Ukoliko je tekst istrgnut iz konteksta, tada se analiza temelji na „tradicionalnim jezikoslovnim interpretacijama“ te je

na taj način nemoguće „proniknuti u samu bit teksta“. Za razliku od toga, analiza diskursa nudi brojna motrišta s kojih se može proučavati „jezična djelatnost“ te je najbolji način s kojeg se može „opisati dinamična i složena ljudska jezična aktivnost“ (2004: 153).

Upravo zbog navedenog, kao predmet analize ovog rada izabran je diskurs predsjednika Sabora. Kako bi se dobio dublji uvid u analiziranu materiju, potrebno je tekst govora analizirati unutar konteksta vremena i političkih zbivanja u kojem je nastao.

2.1. Javni diskurs

Kao što je teško točno definirati diskurs, tako je teško definirati i javni diskurs. I to ponajprije zbog nejasne granice između privatne i javne sfere života. Badurina navodi kako javnost i privatnost nisu apsolutne kategorije te je zbog toga nemoguće jasno razgraničiti što je javno, a što je privatno. Ipak, autorica privatnu sferu definira kao onu sferu koja se „ostvaruje u najužem obiteljskom krugu kada su i društvene uloge određene isključivo obiteljskim odnosima.“ Javna sfera je, pak, ona koju članovi obitelji ostvaruju izlaskom iz obiteljskog kruga i preuzimanjem ulogu koju posjeduju u „vanjskom svijetu“ te postaju članovi zajednice s kojom stvaraju kompleksne odnose. Potrebno je razlikovati i uloge koje u javnoj sferi pojedini članovi zauzimaju u svom javnom nastupu. Tako osoba u javnoj sferi može nastupati kao učenik ili student na ispitu, građanin koji sudjeluje na nekom javnom skupu ili se uključuje u neku radijsku ili televizijsku emisiju, kao političar koji sudjeluje na političkom skupu i slično. Ovisno o situaciji u kojoj se nađe, ovisit će jezični iskaz osobe. Isto tako, tijekom govora u javnoj sferi, u jezičnom iskazu osobe, bit će moguće prepoznati i dijelove govornikove osobnosti. Tu se ponajprije misli na njegov lokalni ili regionalni idiom, nacionalnu, kulturnu, vjersku, ideološku i spolnu pripadnost (Badurina, 2004: 153-154).

Jezik i komunikacija su glavni oblik putem kojeg se svaka osoba „ostvaruje i potvrđuje“ kao društveno biće. Tako se i u samom jeziku mogu prepoznati elementi javnosti, budući se koristi kao sredstvo komunikacije s ostalim članovima zajednice te se na taj način stvaraju društvene veze. Badurina navodi da je jezik sastavni dio „najraznolikijih društvenih djelatnosti“ te u tome „leže razlozi mnogolikih jezičnih izraza što ih spremno objedinjujemo kompleksnim pojmom javni diskurs“ (2004: 154).

2.1.1. Jezik i sudionici javne komunikacije

Kao sredstvo javne komunikacije u Hrvatskoj se koristi hrvatski standardni jezik koji je, kao takav, određen odnosima među članovima zajednice. Budući da u hrvatskom jeziku postoje razna narječja i dijalekti, jezik javne komunikacije se morao prilagoditi kako bi postao jasan i razumljiv svim članovima zajednice, drugim riječima stvoren je i razvijen općehrvatski standardni jezični varijetet. Zbog toga se on temelji na određenim normama koje mogu biti „jezične, komunikacijske i pragmatične“. Jezična norma predstavlja upotrebu jezičnih jedinica u govoru, komunikacijske norme odnose se na upotrebu ispravnog idioma u danom komunikacijskom kontekstu, a pragmatične norme označavaju „odabir najefikasnije strategije u komunikacijskim činovima s obzirom na kontekst“ (Udier, 2007).

Javnost je jeziku javne komunikacije izložena najviše putem medija. Sredstva javnog priopćavanja imaju mogućnost doprijeti do velikog broja ljudi, a u njima se pojavljuju i razni diskursi javne komunikacije. Dubravko Škiljan u knjizi *Javni jezik* navodi kako je medijski diskurs jako mješovit. Njegova mješovitost, tvrdi autor, uvjetovana je time što su mediji samo „posrednici koji poruke nastale u drugim domenama javne komunikacije (a posebno u političkoj domeni) distribuiraju širokom krugu primalaca, prilagođavajući ih istovremeno i na planu jezičnog izraza i na planu jezičnog sadržaja jezičnim i komunikacijskim kompetencijama tih primalaca“ (2000: 79).

Upravo u prijenosu javne komunikacije preko medija očituje se specifičnost takve vrste komunikacije. Tako s jedne strane imamo pošiljatelja poruke, odnosno govornika ili medij, a s druge strane je primatelj poruke, odnosno slušatelj kojem se prenosi važan društveni sadržaj. Budući je javna komunikacija „društveno određena“ ona će više ovisiti o „statusu i ulozi sudionika“, a manje o samoj poruci koja se prenosi (Badurina, 2004: 155). To znači kako će javnost važnost ili istinitost poruke prihvaćati ovisno o društvenom statusu koji govornik posjeduje te da li javnost tog govornika percipira kao vjerodostojnu osobu.

Kao što je već navedeno, diskursom se bave razne grane znanosti pa tako i sociologija i filozofija. Njihovo glavno polazište je diskurs povezati s pojmom moći.

Francuski sociolog Bourdieu povezuje važnost društvenog statusa govornika s razinom utjecaja koji će ostaviti na slušatelje. Ističe kako moć govornikovim riječima, odnosno onome što on kaže, pridaje njegova pozicija u hijerarhiji društva. Na taj način kritizira engleskog filozofa Johna Langshawa Austina koji, pak, tvrdi kako se uzrok djelotvornosti diskursa

nalazi u samom diskursu. Bourdieu naglašava da se moć jezika ne može razumjeti s lingvističke pozicije već, jezik „svoj autoritet dobiva izvana“ (Bourdieu, 1992: 91).

Prema Bourdieuu, i način na koji netko govori i građa njegova diskursa ovise o njegovom društvenom položaju jer upravo mu taj položaj omogućava pristup službenom jeziku. Ukoliko osoba nema „autoritet“, njezin iskaz neće biti prihvaćen. Tu se opet očituje pretpostavka kako govornik mora posjedovati određeni autoritet da bi njegov govor i diskurs bili prihvaćeni od strane slušatelja kojima su upućeni. Upravo taj autoritet govornika se očituje u političkom diskursu, osobito kada stiže od političara koji su glasovanjem izabrani na određenu poziciju moći. Spominjanje pojma moći u govorima vidljiva je i kod Zarefskog i njegova viđenja argumentacije u političkim govorima. Autor smatra kako je „političkoj argumentaciji cilj stjecanje i korištenje moći, kolektivno odlučivanje za opće dobro, poticanje pojedinca da sudjeluje u ostvarivanju zajedničkih ciljeva i uvjeravanje pojedinca da glasa za promjene“ (Zarefsky u Biočina, 2015: 159).

2.1.2. Politički diskurs

Wilson navodi problematičnost točnog definiranja pojma politički diskurs zbog širokog raspona tema o kojima se može raspravljati, a koje su označene kao političke. Ipak, predlaže da se kao politički diskurs promatra onaj diskurs koji se tiče „formalnog/neformalnog političkog konteksta i političkih sudionika, između ostalog, političara, političkih institucija, vlada, političkih medija i političkih pobornika koji djeluju u političkim okruženjima kako bi ispunili političke ciljeve“ (Wilson, 2001). Podjelu političkog govora napravio je još Aristotelu svojoj knjizi *Retorika*. Tako on govor dijeli na tri vrste, a to su: politički, sudski i epideiktiki. Ova klasifikacija ovisi o vrsti slušateljstva kojoj je govor upućen (Biočina, 2015: 159).

Politički, ali i sve ostale vrste diskursa, primarno se koriste kako bi se konstituirala javnost i uredili odnosi u društvu, a to se postiže na način da se manipulira jezikom. Škiljan navodi kako je to postupak u kojem se „vlastiti interesi pokušavaju prikazati kao opći ili zajednički“. Manipulacija se, navodi dalje autor, postiže pomoću jezičnih i komunikacijskih postupaka. Ukoliko je manipulacija uspješna, ona će usmjeriti stavove i mnijenje javnosti u određenom smjeru (2000: 85-86). Van Dijk manipulaciju definira kao „neopravdanu i nevaljanu dominaciju koja potvrđuje društvenu nejednakost“ (u Podboj, 2011: 125). Podboj, pak, navodi kako manipulacija u diskursu podrazumijeva „uobičajene oblike i formate ideološkog diskursa, kao što su naglašavanje naših dobrih strana i isticanje njihovih loših strana“, te predstavlja komunikacijski čin kojim se na „namjeren način iskazuje kontrola nad drugim ljudima,

najčešće protiv njihove volje ili njihovih interesa“ (2011: 126). Dodaje i kako je manipulaciju u političkom diskursu puno teže uočiti jer se negativno obično skriva pomoću specifičnih jezičnih formulacija.

O manipulaciji jezikom za postizanje političkih ciljeva piše i George Orwell u eseju *Politika i engleski jezik*. Orwella je „zabrinjavao opći pad korištenja engleskog jezika, a za taj pad najodgovorniji su, prema njegovu mišljenju, političari. Dodaje kako su oni odgovori za ono što Amerikanci zovu „magla“, a Britanci „političko baljezgarenje“ (Wilson, 2012: 201). Političari tom jezičnom manipulacijom ublažavaju ili dodatno proširuju izraze kada žele prikriti ono negativno.

Glavni primjer koji autori koriste, kako bi dokazali tezu o uklanjanju negativnosti iz političkog diskursa, korištenje je diskursa kojim se opisuje nuklearno naoružanje. Montgomery navodi primjere za koje kaže kako na „nejasan i eufemistički način“ opisuju nuklearno oružje (Montgomery u Wilson, 2012: 202), a to su:

- *strateško nuklearno naoružanje – velika nuklearna bomba goleme razorne moći*
- *taktičko nuklearno naoružanje – malo nuklearno naoružanje goleme razorne moći*
- *unaprijedeno radioaktivno oružje – neutronska bomba (uništava ljude, ne građevine)*

U navedenom primjeru se jasno pokazuje kako se jednostavnim kategorijama nastoje nadjenuti stručni i manje pogubni nazivi te oni nazivi koji će ljepše zvučati kada ih mediji budu prenosili javnosti. Wilson upozorava da je jezična manipulacija glavno sredstvo političkog diskursa te ponavlja glavnu definiciju diskursa uopće, a to je da se tekst mora povezati s kontekstom. Zato naglašava da se ne treba oslanjati samo na jezičnu manifestaciju. Tvrdi kako su „izrazi unutar političkog konteksta rijetko izolirani gramatički slučajevi; oni djeluju unutar povijesnih okvira i često su povezani s ostalim srodnim izrazima ili tekstovima“ (Wilson, 2012: 205).

Dodatna karakteristika političkog diskursa je da je on većinom okrenut budućnosti. Kako navodi Škarić, „politički govor je okrenut prema budućnosti jer ima za cilj iznositi projekte, ocrtavati vizije i za njihovo ostvarivanje zadobivati gorljive pristaše“ (u Biočina, 2015: 159).

Također, karakterizira ih i nepostojanje vremenskog ograničenja, nejasan završetak, heterogena publika i „pretpostavka da je dostupan svima“ (Zarefsky u Biočina, 2015: 159).

3. RETORIKA

Govorništvo je bilo jako bitno u vrijeme antičke Grčke i klasičnog Rima, a procvat u to vrijeme doživjela je i retorika. Tada su retoriku izučavali svi obrazovani ljudi te je bila jedna od osnovnih vještina koju su obrazovani ljudi morali posjedovati (Kišiček, 2011: 115-116). Upravo zbog toga, glavne definicije retorike dolaze od antičkih filozofa. Aristotel retoriku definira „kao sposobnost uočavanja bitnog i primarnog svojstva kojim se može uvjeriti, a koje u sebi krije svaki predmet ili pojava“. Ciceron definira „retoriku kao umijeće govorenja prilagođenog uvjeravanju“, a Kvintilijan tvrdi da je ona lijepo, vješto govorenje“ (Kišiček, 2010: 537-538).

Od vremena antike mnogo toga se promijenilo te retorika zahtijeva modernije definicije i nove teoretičare kako bi je prilagodili suvremenim uvjetima. Moderni teoretičari polaze od premise da retorika prati javan govor, te se svugdje gdje se govori javno, govori retorički. Škarić retoriku definira kao „govor koji je javan i usmjeren slušačima“. Dalje navodi kako se javni govor razlikuje od privatnog te zbog toga postoje i različite zakonitosti. U javnom govoru je „povećana odgovornost izgovorene riječi u istinitosti i djelotvornosti, u društvenoj korisnosti i opravdanosti, u toleranciji i etici, u estetici i govorno-jezičnoj ispravnosti i kulturi uopće“ (u Kišiček, 2010:538). Važno je napomenuti, kako u javnim govorima, govornik često ne zastupa svoje već interese određene grupe te govori u njihovo ime. Isti je slučaj i s analizom govora predsjednika Sabora. Oni se obraćaju zastupnicima koji u Saboru predstavljaju svoje glasače te su i oni sami u Sabor ušli zahvaljujući glasovima birača. Njihova uloga u parlamentu je zastupanje interesa svog naroda.

Govorništvo je bitan alat i pri tvorbi zajednice i demokracije. Kako navodi Jovan Mirić, govor je konstitutivan element neke zajednice i to na dva načina. „Prvo zajednica opstoji govorom i drugo, govor je pretpostavka konstitucije zajednice“. Ukoliko bi došlo do nemogućnosti uspostave govora, zajednica bi se raspala. Isto tako, govor je način na koji se oblikuje i prisvaja zajednica jer „samo je u govoru kao razumljenom političkom bitku moguć suodnos politike i zajednice“ (Mirić, 1990: 133-134).

U autoritarnim društvima nije dopuštena sloboda govora te se iz javnog života uklanjaju svi oni koji imaju kritičan stav prema vlasti. Škarić navodi kako „demokracije ne može biti bez

govorništva, ali i obrnuto – demokracija pogoduje razvoju govorništva. Želi li netko ukinuti demokraciju, najprije mora utišati govor...” (Škarić u Kišiček, 2011: 116). Mašić pak dodaje kako su retorika i politika povezane još iz antičkih vremena gdje „razvojem demokracije u Ateni u 5. stoljeću pr. Kr. slobodni građani sudjeluju u društvenom životu, biraju se skupštine, raspravljaju i donose političke odluke“. Autor dalje navodi kako retorika političkog diskursa najveći utjecaj ima na „razvoj društva i oblikovanje civilizacije“ (Mašić, 2014: 58-59).

3.1. Govorništvo u antičko doba

Aristotel tvrdi kako svaki javni govor mora voditi brigu o etosu i patosu. Etos označava argumente koje govornik iznosi tijekom govora, a temelje se na njegovu karakteru. Patos označava slušatelje. No, temelj retorike je etos, a Aristotel tvrdi da je to zbog toga što se „uvjerljivost postiže čvrstim karakterom onda kada je govor takav da govornika čini dostojnim povjerenja“ (u Kišiček; 2011: 116). Dobar govornik, prema Aristotelovu opisu, morao je biti častan, ugledan u društvu, čestit i dobronamjeran.

Osim Aristotela, o važnosti govornikova karaktera pisao je i Izokrat, najpoznatiji učitelj govorništva u Grčkoj. Od svojih učenika je očekivao da budu dobro obrazovani te da imaju širok spektar poznavanja opće kulture. Navodi i kako dobar govornik mora „biti pravedan, govoriti istinu, ali i pokazivati ljudskost, osjećajnost, empatiju“ (Kišiček, 2011:117).

Rimski teoretičari Ciceron i Kvintilijan tvrdili su kako je govorništvo jako složena kategorija. Prema njihovu učenju, govorništvo u sebi sadrži sva znanja koja govornik posjeduje te je „govorništvo svakako više od izbora riječi.“ Vodeći se opisima grčkih retoričara, Ciceron i Kvintilijan naglašavaju karakteristike dobrog govornika. On, dakle, mora imati široko znanje iz opće kulture, mora biti mudar čovjek te iznimno rječit. Izuzev toga, mora dobro poznavati retoriku kako bi odabirom stila i metode mogao utjecati na slušatelje. Ciceron, u svom djelu *Orator*, hvali antičke govornike za koje tvrdi da moraju biti uzor. Oni su znali odabrati temu govora te su izbjegavali irelevantno i apsurdno, također nisu koristili uvredljive, vulgarne ili neumjesne riječi. Ciceron ih hvali i zbog dosjetljivosti i duhovitosti za koju kaže da je bila umjerena jer, ukoliko govornik pretjera u ovom aspektu, može djelovati „klaunovski“. U govorima, u kojim je to potrebno, svakako je dobrodošla i vatrenost. „Idealan govornik govorit će o prosječnim stvarima obično, o uzvišenim pojavama dostojanstveno, a o srednjim miješanim stilom“ (Ciceron u Kišiček, 2011:118).

Navedeni retoričari imaju dosta dodirnih točaka u svojoj karakterizaciji dobrog govornika te se još nadovezuje Kvintilijan koji kaže kako se govorništvo uči tijekom cijelog života. No, za razliku od njihova viđenja, gdje dobar govornik mora imati dobre vještine i elokvenciju, javlja se Augustin. Augustinov model dobrog govornika, iz vremena kršćanske retorike, čvrsto je povezan uz poimanje dobrog propovjednika te tvrdi kako uvjeravajući potencijal svakog govornika potječe iz njegova osobnog života. Dobar propovjednik je, prema Augustinu, onaj koji je ponizan i hrabar: „Jednom riječju, ponizan propovjednik prvo je slušatelj, a tek onda govornik. Poniznost također pretpostavlja da propovjednik ne smije nastupati kao da sve zna" (u Kišiček, 2011: 120). U ovoj definiciji, hrabrost se odnosi na spremnost govornika da njegov govor ne bude prihvaćen od strane slušatelja, u ovo slučaju vjernika.

3.2. Govorništvo u suvremeno doba

Govorništvo u suvremenom dobu nema ni približno toliku važnost koju je imalo u antičkim vremenima. No, kako je govor i dalje prisutan u svim granama javnog života, postoje autori koji se i danas bave tom tematikom. Većina modernijih radova iz područja retorike se tiče argumentacije u govorima, strukturiranja govora i govorničkih vještina.

U Hrvatskoj, jedan od autora koji se bavi karakteristikama dobrog govornika je Đuro Gračanin. U svojoj knjizi *Temelji govorništva* navodi neke od karakteristika dobrog govornika koji su navodili i antički autori. Te karakteristike su važnost „govorničke izobrazbe i to predmetne ili stručne, opće kulturne i vlastite (koja uključuje samostalno proučavanje literature i uvježbavanje javnog govora).“ Osim, naučenih elemenata, dobar govornik prema tvrdnjama Gračanina, mora posjedovati i određene prirodne darove. Ovdje misli na fizičke karakteristike govornika, za kojega kaže da mora biti „ugodne vanjštine, zvonka i topla glasa, gipkih kretnji“ te na sam karakter govornika koji mora biti „pun duhovitosti i bogate mašte, izvanredno dobra pamćenja“. Za autora je jako važna ličnost govornika te su „govorniku potrebna neka lična svojstva koja će njegovoj riječi dati snagu i uvjerljivost izvan i iznad onoga, što ih pruža sama argumentacija“ (u Kišiček, 2011:121).

Svakako jedan od važnijih hrvatskih retoričara je Ivo Škarić. U knjizi *U potrazi za izgubljenim govorom* naglašava važnost učenja govorništva za osobe u čijim je profesijama „govor zanat“. Tu misli na nastavnike, političare, novinare, glumce, odvjetnike... Na njegovo viđenje karaktera govornika veliki utjecaj imaju Ciceron i Kvintilijan te navodi kako „samo častan čovjek može biti govornik“. Budući da je fonetičar, veliku pozornost posvećuje izgovoru i glasu govornika te tvrdi kako „nema velikih govornika bez velikog glasa“. Kod

stranih autora ističe se Paul Nelson koji je u svojim knjigama usmjeren na poboljšanje javnog govora sa sfere njegove pripreme i izvedbe te same strukture govora. Krajnji cilj je da se govornik osjeća siguran i samouvjeren tijekom svog nastupa. Nelson ne spominje osobine koje bi govornik trebao posjedovati već navodi koristi učenja retorike (Kišiček, 2011: 122).

Postoji još mnogo autora koji prikazuju svoje poimanje dobrog, suvremenog, govornika te se u većoj ili manjoj mjeri pozivaju na antičke autore. Zbog toga se može zaključiti kako se poimanje dobrog govornika od antičkih vremena do danas samo proširivalo, ali je zadržalo bazu starih retoričara. Ono čemu se danas pridaje više pozornost je sam nastup govornika, s posebnim naglaskom na njegov izgled, geste i izvedbu govora.

Možemo pretpostaviti kako predsjednici Sabora, čiji su govori predmet istraživanja ovog rada, nisu izučavali pravila govorništva niti su pohađali govorničke škole. Svoj govornički stil oni su izbrusili za saborskom govornicom.

3.3. Figurativnost u retorici

Poseban dio retorike odnosi se na korištenje stilskih figura, a glavni je dio stila određenog govornika. Stilske figure sastavni su dio svih tekstova ikad napisanih i govora izrečenih te su zbog toga i glavni dio retoričkih učenja. Upravo zbog dugoročnog korištenja, razlikuje se klasično i suvremeno poimanje figura. Klasično poimanje stilskih figura oslanja se na grčke i rimske govornike i učitelje retorike.

Pretpostavlja se kako su stilske figure u javnom govoru prvi koristili sofisti i to posebice Gorgija. Njemu se kao govorniku pripisuju mnoge inovacije koje je uveo u grčki društveni život, a imao je i ključnu ulogu u ranom razvoju društvenog i kulturnog života Grčke (Jeroen u Kišiček i sur., 2015.). Gorgija je izgradio autoritet velikog govornika te je bio pozivan govoriti na velikim nacionalnim svečanostima. Filostrat je za njega kazao da je imao „govornički zanos, odvažnost koja nadahnjuje, uzvišen ton, dosjetke, pjesničke izraze i otmjen ukus“ (Kišiček i sur., 2015). Grčki povjesničar Diodor Sicilski pisao je kako bi masa bila oduševljena Gorgijom koji je govorio dotad nepoznatim stilom te koristio „ekstravagantne figure“ poput aniteze, asidentona, aliteracije, epenalepse, paranomazije i drugih.

Krešimir Bagić, u *Rječniku stilskih figura*, aliteraciju definira kao „ponavljanje suglasnika i suglasničkih skupina u susjednim ili prostorno bliskim riječima s ciljem naglašavanja emocionalnog stanja govornika, zvukovnog harmoniziranja iskaza, stvaranja određenog

dojma i diskurzivnog tonaliteta“ (Bagić, 2012: 21). Kao primjer navodi dio poeme Jure Kaštelana *Tifusari*:

Brojim stope na bijelu snijegu. Smrt do smrti.

Smrt su stope moje.

Smrt do smrti. Smrt do smrti.

Smrt su stope moje.

Antiteza je figura misli, a označava „izražavanje suprotnosti u iskazu povezivanjem dviju riječi, sintagmi ili rečenica suprotnog značenja“. Bagić navodi kako se antiteza često pojavljuje u poslovicama i izrekama, a jedan od najpoznatijih primjera antiteze je naslov romana Marka Twaina *Kraljević i prosjak* (2012:51-52). Kao i antiteza, tako je i asindeton figura koja je karakteristična za izreke, poslovice i reklamne slogane. Prema definiciji, asindeton je „nizanje dviju ili više riječi, skupina riječi ili rečenica bez veznika“, te tu figuru oprimjeruje poznata Cezarova izreka: *Dodoh, vidjeh, pobijedih!* (Bagić, 2012: 68). Epanalepsa se svrstava u figure dikcije, a definira se kao „periodično ponavljanje iste riječi, skupine riječi, stiha rečenice ili čak fragmenata u iskazu ili tekstu.“ Kao primjer navodi se djelo Ivana Gundulića *Dubravka* za koju Bagić kaže da počinje i završava stihovima koji „slave ljepotu i slobodu“ (2012: 101):

Objavi, Danice, jasni znak objavi,

Čuj tihe vjetrice u ovoj Dubravi.

(...) O lijepa, o draga, o slatka slobodo,

Dar u kom sva blaga višnji nam je bog do (...)

Paronomazija je još jedna figura koja je karakteristična za poslovice i reklamne slogane, a označava „povezivanje dvije ili više riječi prema zvukovnoj srodnost“ (Bagić, 2012: 239-240). Najpoznatiji primjeri su:

Hoću i ovce i novce.

Tko radi ne boji se gladi.

Bilo kuda, Kiki svuda!

Bolje grob nego rob!

Kao zaključak djela o Gorgiji i njegovu radu spomenut ću još kako Kennedy navodi da se iz, ono malo pisanih dijela koja su ostala iza Gorgija, može zaključiti da je glavna značajka njegova stila bilo pretjerivanje (Kennedy u Kišiček i sur., 2015).

Prema humanistu i aristotelovcu Juliusu Caesaru Scaligeru, „najosjetljiviji, najknjiževniji ili najumjetničkiji“ dio retorike je elokucija (Timmermans u Kišiček i sur., 2015). *Elocutio* je latinska riječ koje potječe od glagola *eloqui*, a znači govoriti. Pojam označava „način oblikovanja jezika prema retoričkim principima“. Ovdje je vidljivo kako je glavni naglasak retorike na govornoj, a ne pisanoj riječi (Kišiček, 2015). Dotična autorica navodi kako je Kvintilijan upravo fazu *elocutio* smatrao najtežom fazom pripreme govora. Govornik je pred sobom imao mnoštvo mogućnosti pri izboru sredstava izražavanja, a morao je izabrati one ukrase koji su primjereni samoj svrsi govora. Ciceron tvrdi kako svatko može teorizirati o korištenju, ali malo tko to zna primijeniti u praksi. On smatra kako postoji određena formula kako bi govor stilski trebao izgledati, što je već navedeno, ali dodaje i kako su to samo smjernice jer stil ovisi o osobi koja govori i samoj situaciji u kojoj govori. Autor govorničko umijeće uspoređuje s pjesničkim umijećem jer su i jedan i drugi ravnopravno vezani mogućnošću korištenja raznih vrsta ukrasa (u Kišiček i sur., 2015).

Kišiček navodi kako se stilom u svojoj trećoj knjizi *Retorike* bavio i Aristotel, ali samo zbog zainteresiranosti društva. Prema njemu, „u boljem svijetu, sudionici javnih rasprava bili bi zainteresirani samo za puke činjenice, a od javnih rasprava ne bi očekivali užitek“. Ipak, navodi kako se kvaliteta dobrog stila ogleda u riječima za koje je važno da budu jasne i primjerene. Aristotelov učenik, Teofrast dodao je nove osobine za koje smatra da pogoduju dobrom stilu, a to su: ispravnost jezika, jasnoća, primjerenost i ornamenti. Kirchner pojašnjava ovaj popis te navodi kako se primjerenost odnosi na pravilno balansiranje korištenja stilskih ukrasa i jasnoće izraza (Kirchner u Kišiček i sur., 2015). Njegov popis su kasnije iskoristili Kvintilijan i Ciceron koji su ponudili svoje viđenje primjerenosti stila.

Budući su se stilske figure razvile u doba antičke Grčke sasvim je razumljivo da su antički retoričari puno vremena posvetili njihovoj klasifikaciji te razvijanju teorija. No, Kišiček napominje kako se te teorije polako mijenjaju s prolaskom vremena.

U Renesansi dolazi do zaokreta i *elocutio* se počinje poistovjećivati s retorikom općenito. Rudolph Agricola tvrdi kako je „retorika manje bitna jer ona daje jezičnu formu i eleganciju

koja privlači slušače, a dijalektika je puno važnija jer uključuje učenje o dobrom govoru“ (Kennedy u Kišiček i sur., 2015). Kišiček navodi da je, što se tiče retoričkog učenja u renesansi, ono koncentrirano na način na koji jezik izaziva oduševljenje kod publike.

Glavni priručnik koji se u renesansi koristio, a koji se bavio retorikom je bio *Rhetorica ad Herennium*. Bio je to priručnik za javni govor izdan u razdoblju od 88. do 82. godine prije Krista čiji je autor nepoznat. Sastojao se od uputa za pisanje govora kroz razne faze, vrste tema o kojima se može govoriti, a razlikovao je tri vrste stila (visoki stil, srednji i jednostavan stil), nepoznati autor čak navodi i 64 tada poznate figure koje se mogu koristiti u govoru (Kišiček i sur., 2015).

Zaključak je kako su u ono doba većina autora kopirali jedni druge, a jedine novosti koje su bile uvedene tiču se uvođenja novih figura, njihova pojednostavljenja ili novog načina klasifikacije. Retorika u suvremeno doba je jednako važna kao u antici i renesansi, no od 20. stoljeća se širi iz područja filozofije i komunikologije u humanističke i društvene znanosti. Kao što će biti vidljivo kroz rad postoji mnoštvo teorija i mnoštvo različitih autora, ali većina njih se i dalje oslanja na glavne pretpostavke stila koji su izradili antički i latinski teoretičari retorike.

4. ANALIZA DISKURSA GOVORA PREDSEDNIKA SABORA

Ovaj dio rada fokusirat će se na samu analizu govora u sklopu kojeg će biti definirani osnovni pojmovi vezani uz metodologiju i uzorak istraživanja. Prije izlaganja istraživačkog dijela rada objasniti ću važnost institucije Sabora i njezina predsjednika za politički život države. Navest ću i neke njihove ovlasti te dužnosti kako bi analiza dobila potreban kontekst. Najobuhvatniji dio bit će izlaganje rezultata koji su dobiveni analiziranjem nastupnih i pozdravnih govora predsjednika Sabora. Rezultati analize bit će predstavljeni posebno za nastupne i posebno za pozdrave govore. Cjelina će biti zaokružena interpretacijom rezultata u skladu s pripadajućom literaturom.

4.1. Institucija Sabora i predsjednika Sabora

Kako bi se ograničila vlast jedne osobe ili jedne institucije ustanovljen je koncept razdiobe vlasti na tri grane. Te grane čine zakonodavna, sudbena i izvršna vlast. Glavnu premisu te raspodjele opisao je u 18. stoljeću francuski pisac Montesquieu u djelu *Duh zakona*. On navodi kako je glavna funkcija ovakve podjele vlasti nadzor koji institucije moraju vršiti

jedna nad drugom kako ni jedna od njih ne bi „zloupotrijebila vlast na štetu slobode i pravne sigurnosti građana“. ¹

Ovaj mehanizam raspodjele vlasti danas koristi većina država utemeljena na demokratskim načelima pa tako i Hrvatska. Budući se radi o temeljnim institucijama države, regulirane su, među ostalim aktima i najvišim aktom države, Ustavom Republike Hrvatske.

Tako u članku 70. Ustava Republike Hrvatske stoji kako je „Hrvatski sabor predstavničko tijelo građana i nositelj zakonodavne vlasti u Republici Hrvatskoj. “Dakle, prema ovoj definiciji Sabor predstavlja jednu od tri grane raspodjele vlasti i to onu zakonodavnu. Samo neke od ovlasti Sabora su: izglasavanje zakona i proračuna, odlučivanja o ratu i miru, odlučivanje o provedbi referenduma i odlučivanje o promjeni granica RH te nadziranje rada Vlade RH.² Zastupnici u Sabor biraju se svake četiri godine tajnim glasovanjem. U Ustavu stoji kako Sabor ima najmanje 100, a najviše 160 zastupnika te u ovo trenutku u Saboru sjedi 151 zastupnik i zastupnica. Svaki ili svaka od njih zastupa svoje glasače i predstavlja njihove interese.

Sabor se konstituira izborom predsjednika Sabora na prvoj sjednici na kojoj je prisutna većina zastupnika. Ovlasti predsjednika Sabora tiču se predsjedanja zakonodavnom granom vlasti te preuzimanjem dužnosti predsjednika ili predsjednice Republike ukoliko su oni u tom trenutku spriječeni. Taj dio ovlasti reguliran je Člankom 96. Ustava RH u kojem stoji kako *predsjednik Sabora* privremeno preuzima mjesto *predsjednika Republike* u slučaju privremene ili trajne spriječenosti *predsjednika Republike* da obavlja svoje dužnosti. Privremena spriječenost Ustavom se definira kao odlazak na bolovanje ili korištenje godišnjeg odmora. Trajna spriječenost *predsjednika Republike* odnosi se na ozbiljniju bolest, nesposobnost, ostavku ili smrt. Sukladno mehanizmima razdiobe vlasti, preuzimanje ovlasti *predsjednika Republike* koje prelaze na *predsjednika Sabora* nadzire Ustavni sud, a sve odluke koje je *predsjednik Sabora* donio na dužnosti *predsjednika Republike* mora supotpisati i Vlada.³

Predsjednik Sabora bira se iz redova stranke ili koalicije koje je na izborima ostvarila većinu mjesta u Saboru. Za izbor predložene osobe na mjesto predsjednika Sabora, potrebna je većina ruku svih zastupnika u Saboru, bilo da dolaze iz vladajuće većine ili oporbene manjine.

¹<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=15259>, stranici pristupljeno u srpnju 2017.

²http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2001_05_41_705.html, stranici pristupljeno u srpnju 2017.

³http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2001_05_41_705.html, stranici pristupljeno u srpnju 2017.

Za analizu su odabrani govori predsjednika Sabora zbog upravo navedenih ovlasti koje ga karakteriziraju kao jednu od politički najmoćnijih osoba u Hrvatskoj te zbog potrebe konsenzusa između različitih političkih opcija za izbor osobe na poziciju predsjednika Sabora. Isto tako, njegova funkcija predsjedatelja demokratskom institucijom od njega zahtijeva da bude sposoban govornik koji svojim govorom može utjecati na zastupnike.

4.2. Metodologija i uzorak istraživanja

Za analizu govora predsjednika Sabora odabrana je retorička analiza političkog diskursa, a glavni naglasak je na korištenju stilskih figura u suvremenoj retorici (Kišiček, 2010:540). Ova metoda je odabrana zbog pružanja dubljeg uvida u kontekst predmeta istraživanja.

Uzorak, odnosno predmet istraživanja, su nastupni i pozdravni govori predsjednika Sabora održani na konstituirajućim sjednicama Sabora u razdoblju od 2003. do 2016. godine. Uz to, u analizu će biti uključen i nastupni govor prvog predsjednika višestranačkog Sabora Žarka Domljana izabranog na sjednici 30. svibnja 1990. godine. Domljanov govor će biti korišten kako bi se uočile sličnosti ili razlike u političkom diskursu koji se koristio prvih mjeseci nastanka Republike Hrvatske i diskursa koji se koristio nakon što je Hrvatska prošla težak proces osamostaljenja te se suočila s novim izazovima.⁴

Navedeno razdoblje od 2003. do 2016. godine obuhvaća nastupne govore pet predsjednika Sabora od 5. do 9. saziva. Analizirani su nastupni govori Vladimira Šeksa, Luke Bebića, Borisa Šprema, Željka Reinera i Bože Petrova. Šeks, Bebić i Reiner na funkciju su izabrani iz redova HDZ-a, Šprem je bio član SDP-a, a Petrov je čelnik Mosta, tada treće političke opcije u Hrvatskoj. Valja napomenuti kako dvojica od navedenih predsjednika Sabora čiji su nastupni govori predmet istraživanja nisu obnašali dužnost cijeli mandat: Šprem je preminuo od teške bolesti manje od godinu dana nakon izbora na poziciju, a Reiner je na dužnosti bio samo šest mjeseci nakon čega je 8. saziv Sabora raspušten te su održani prijevremeni izbori.

Analiza pozdravnih govora uključuje analizu četiri govora, a to su govori Vladimira Šeksa, Luke Bebića, Josipa Leke i Željka Reinera. Josip Leko zamijenio je na poziciji predsjednika Sabora Borisa Šprema, a izabran je iz redova SDP-a te je u analizu uključen njegov pozdravni govor. Lekin nastupni govor nije uključen u analizu jer nije održan na konstituirajućoj sjednici.

⁴<https://www.vecernji.hr/media/files/2017-25/sabor.pdf>, stanici pristupljeno u kolovozu, 2017.

Svi govori koji su analizirani u radu dostupni su na web stranici Sabora, izuzev pozdravnog govora Josipa Leke. Za retoričku analizu njegova govora rađen je transkript video-zapisa.⁵

Spomenut govori izabrani su za analizu zbog konteksta političkog vremena u kojem su se dogodili te tako obuhvaćaju razdoblje moderne Hrvatske koja se okreće međunarodnim organizacijama. Proučavani govori potječu iz vremena koje uključuje pregovore o ulasku i sam ulazak Hrvatske u NATO-savez, završetak pregovora o pristupanju u Europsku uniju te ulazak u europsku zajednicu naroda.

Isto tako, ovi govori su važni i zbog osoba koje su ih izgovorile. S jedne strane imamo govor političkog starosjedioca Vladimira Šeksa koji je radio na pisanju Ustava Republike Hrvatske. S druge strane, nalazi se politički novak Božo Petrov, koji je na poziciju predsjednika Sabora izabran tek tri godine nakon što je uopće ušao u politički život države. Valja napomenuti kako je dužnost preuzeo nakon prijevremenih parlamentarnih izbora, za čije održavanje dio odgovornosti snosi nestabilna koalicije njegove stranke i HDZ-a. To je i vrijeme velike polariziranosti hrvatskog društva, što je vidljivo na prijevremenim izborima, kada ni jedna stranka nije osvojila većinu mjesta u parlamentu, a ista situacije dogodila se i 6 mjeseci ranije na redovnim izborima.

4.3.Primjena metode istraživanja

Budući da se radi o istraživanju nastupnih i pozdravnih govora predsjednika Sabora polazim od pretpostavke kako se radi o govorima kojim imaju više ceremonijalnu ulogu nego persuazivnu svrhu. Kišiček navodi kako retorika uključuje „djelovanje etosom (kredibilitetom govornika), logosom (argumentacijom) i patosom (djelovanjem na osjećaj publike)“ (2015). Najraširenije je mišljenje kako se stilske figure najviše koriste kako bi se djelovalo na osjećaje na publike. No, figure mogu biti i od koristi tijekom argumentacije i davanja kredibiliteta govorniku. Stoga je cilj istraživanja ustvrditi da li se radi o korištenju stilskih figura kao argumenata ili kao retoričke taktike.

Autori koji su se bavili razvijanjem teze da se stilske figure mogu koristiti kao argumenti su Chaim Perelman i Lucie Obrecht-Tytece koji su 1958. objavili djelo *Nova retorika* koje se „smatra jednim od najvažnijih djela suvremene retorike.“ U tom djelu razvijaju koncept publike koja je jednako bitna kao i govornik jer „određuje vrstu i smjer argumentacije“

⁵<http://www.hrt.hr/314810/vijesti/sdp-odlucuje-o-svome-kandidatu-za-predsjednika-sabora>, stranici pristupljeno u svibnju 2017.

(Kišiček i sur, 2015). Perelman i Obrecht-Tytece koriste klasičnu podjelu figura na trope i sheme, pri čemu se tropi odnose na značenje, a sheme na formu. Međutim, napominju kako njihovo razlikovanje nije uvijek jednostavno. Zbog toga razlikovanje konteksta u kojem se stilske figure pojavljuju postaje glavna tema autora. Navode kako „figura može biti argument ako otkriva neku novu perspektivu“, no to je moguće samo u odnosu na kontekst. Na taj način postavljaju tezu kako „figure u govoru mogu funkcionirati kao argumenti“. Njihovu tezu dalje razvija Tindale koji tvrdi „da bi figura bila argument, odnosno da bi u određenim situacijama bila prepoznata kao argument, unutar diskursa mora funkcionirati kao prijelaz od premise do zaključka. Samo u tom slučaju ona je argument.“ Autor dalje navodi kako se argumentacijski potencijal naviše očituje u sljedećim figurama: aluzija, analogija, metafora i antimetabola. Jeanne Fahenstock, kao figuru koja ima argumentacijski potencija, navodi antitezu te tvrdi da u „kontekstu retoričke argumentacije, figure imaju persuazivnu ulogu“, a antitezom je najlakše publici predočiti „suprotstavljene odnose“. Nasuprot njih, nalaze se Freely i Steiner koji tvrde kako „figurativne analogije nemaju logičku vrijednost“, te mogu jedino djelovati na emocije publike. Keinpointer je ustvrdio kako se ne smije odbaciti argumentacijski potencijal figura, ali kako one moraju biti jako dobro analizirane. Nasuprot teoretičarima koji zastupaju tezu o argumentacijskom potencijalu figura, javljaju se moderniji teoretičari koji vide figure kao retoričku taktiku. Tako Škarić navodi kako su „retoričke figure izraz kojim se nešto kaže na neobičan ili nedoslovan način“ (Kišiček i sur, 2015).

Suvremena retorika stavlja naglasak na izbor riječi kod govornika te ih potiče na razvoj vlastitog stila. Kišiček navodi kako je u suvremenom svijetu političarima omogućen lakši pristup publici te, ukoliko žele zadržati publiku, moraju biti originalni. Javni govor "često vrvi floskulama i praznim riječima, a argumente često zamjenjuju osobne uvrede, kolokvijalni rječnik te nizak govornički stil“. Autorica navodi kako se govornicima savjetuje da budu figurativni u govoru ukoliko žele zadržati publiku i ostati upamćeni (2015). Jaffe pak kao figure koje govor čine zanimljivu navodi: aliteraciju, ponavljanje, personifikaciju, metaforu, usporedbu, hiperbolu i mnoge druge (u Kišiček i sur., 2015).

U već navedenom uzorku istraživanja u svakom govoru identificirane su stilske figure. Za identifikaciju figura korišten je *Rječnik stilskih figura* Krešimira Bagića.

U Predgovoru Bagić navodi kako su se figure koristile još u 5. st. pr. Kr., a kroz povijest postoje različiti opisi njihove prirode. No, načelno se uzimaju dva tipa određenja koja je formulirao Marko Fabije Kvintilijan još u 1. st. pr. Kr. Prvo označava figure kao „oblik kojim

izražavamo misao“. Prema toj definiciji figure su „osobit oblik diskurza“, no ona ne govori o tipičnim oblicima figurativnosti. Drugo određenje figure vidi kao „razumno odstupanje u značenju ili govoru od uobičajenog i jednostavnog načina govora“. Ovo određenje zasniva se na nekoliko pretpostavki koje su tijekom stoljeća dobivale različita tumačenja. Te pretpostavke su: „da je figura svjesna operacija, da postoji opća diskurziva norma u odnosu na koju se mogu utvrđivati vrste otklona te da je figurativni jezik u opoziciji prema „uobičajenom“ i „jednostavnom“ jeziku“ (Bagić, 2012: 7).

U njegovu *Rječniku* opisano je 158 figura koje su svrstane u pet kategorija. Uz sve figure koje su definirane stoji njihovo grčko i latinsko ime te, osim primjera njihove suvremene upotrebe, je navedena i njihova upotreba iz klasične literature. Kako bi što bolje klasificirao figure, autor navodi kako je proučavao recentne klasifikacije. Na kraju je, među brojnim klasifikacijama, preuzeta ona koja figure dijeli na: *figure dikcije* (to su one figure čije se djelovanje zasniva na glasovnim učincima i ponavljanjima), *figure konstrukcije* (figure koje se odnose na poredak riječi u stihu, rečenici, odlomku), *figure riječi* (tropi) i *figure misli* (figure koje se koriste kada se želi proširiti smisao rečenog i oblik same ideje). Tim kategorijama je dodana i peta, a ona se odnosi na *figure diskurza*. U tu kategoriju spadaju one čijim se korištenjem utječe na „oblik, kompoziciju i smisao čitavog iskaza“. U ovu kategoriju spadaju i „figurativni toposi i logičko-diskurzivni stereotipi koji se lako prilagođuju raznim iskazanim kontekstima“ (Bagić, 2012: 9-10).

Analiza govora sastoji se od usporedbe sličnosti i razlika posebno nastupnih govora i posebno pozdravnih govora. Budući je tijekom postupka analize uočeno puno stilskih figura, u analizi će se prikazati figure koje se tijekom govora ponavljaju više puta te figure koje same za sebe čine kategoriju ili obuhvaćaju nekoliko stilskih figura. Isto tako, analiza govora će biti predstavljena po određenim dijelovima govora. Naime, navodi Škarić, svaki se javni govor, prema antičkim kanonima sastoji od tri djela: uvoda (*exordium*), izlaganja (*narratio + argumentatio*) i zaključka (*peroratio*) (u Kišiček, 2010: 540). Na tu će se podjelu koncentrirati i analiza. Posebno će se uspoređivati uvodni dijelovi govora, posebno dio govora u kojem se izlaže tematika ina kraju će se promatrati zaključni dio govor.

4.3.1. Analiza nastupnih govora

Analiza nastupnih govora sastoji se od analize pet nastupnih govora predsjednika Sabora. To su govori: Vladimira Šeksa održan 22. prosinca 2003. godine, govor Luke Bebića održan 11. siječnja 2008. godine, govor Borisa Šprema održan 22. prosinca 2011. godine, govor Željka

Reinera održan 28. prosinca 2015. godine i govor Bože Petrova održan 14. listopada 2016. godine. Kao što je već navedeno, u analizi nastupnih govora koristit će se i govor Žarka Domljana koji je održan 30. svibnja 1990. godine.

Uvodni dio svakog od navedenih govora sastoji se od obraćanja osobi koja predsjedava Saborom te ostalim visokim uzvanicima koji su bili nazočni pri konstituiranju Sabora:

Šeks: *Gospodine predsjedavajući, uvažene gospode i gospodo zastupnici, ugledni gosti!*

Bebić: *Gospodine predsjedatelju, gospodine Predsjedniče Republike Hrvatske, gospodine predsjedniče hrvatske Vlade, gospodo predsjednici Ustavnog i Vrhovnog suda, dame i gospodo zastupnici, ugledni gosti.*

Šprem: *Poštovani gospodine predsjedniče Republike Hrvatske, gospodo predsjednice Vlade, gospodine mandataru za sastav nove vlade, predsjednice Ustavnog suda i predsjedničke Vrhovnog suda, uvaženi visoki gosti, poštovane kolegice zastupnice i kolege zastupnici, a ponajprije građanke i građani, vi koji ste nam svojim glasovima dali mandat da vas predstavljamo i vama služimo.*

Glavna stilsko figura koja je identificirana u svih pet govora je sinatrezam, jedan od oblika ponavljanja. Prema Bagićeve rječniku, sinatrezam spada u figure konstrukcije, a radi se o „nizanju riječi, izraza ili surečenica radi što detaljnijeg prikaza ili što iscrpnijeg opisa“ (2012: 291). Kao primjer navodi dio iz romana Miljenka Jergović *Dvori od oraha*:

Na peronu je bila gužva kao u čistilištu. Hamali, bozadžije i kokičari, otpravnici vozova, džeparoši, telali i oni koji su nekoga čekali, policajci i uhode u civilu, vrtirepke i žene u crnini, Cigančad i bogalji bez nogu i ruku, Švabčad gadljivih izraza lica i njihove lijepe žene (...)

U navedenom primjeru radi se o nizanju svih prisutnih koje je pisac primijetio na peronu dok je čekao vlak, a u primjerima iz analiziranih govora radi se o nizanju naziva funkcija svih prisutnih gostiju na konstituirajućoj sjednici Sabora.

Nakon obraćanja gostima, u svakom govoru slijedi zahvala na izboru za predsjednika Sabora, gdje se nastoji naglasiti važnost funkcije koju će govornik obnašati. Glavne stilske figure koje se koriste u tom dijelu one su kojima se želi naglasiti dio iskaza, bilo preuveličavanjem,

ponavljanjem određenih riječi ili proširivanjem iskaza. Šeks tako koristi hiperbolu kako bi „najiskrenije zahvalio na izboru“ te anadiplozu kako bi naglasio važnost uloge koja mu je povjerena:

*Povjerenje koje ste mi ukazali birajući me za predsjednika najviše demokratske institucije u našoj zemlji u ovom trenutku dvostruko **obvezuje**. **Obvezuje** zbog važnosti daljeg jačanja demokratskih vrijednosti, ali **obvezuje** i zbog potrebe da se u demokratskom okružju (...)*

Anadiploza je figura konstrukcije, a označava „ponavljanje završne riječi ili skupine riječi jednog stiha ili rečenice na početku idućeg stiha ili rečenice“ (Bagić, 2012:32). Ova figura je karakteristična za pjesništvo, prozu, novinarstvo, ali i razgovorni stil. Kao primjere iz pjesništva autor navodi:

Vinograd je moj svenuo, neveseo,

Neveseo i ja venem (...) (D. Tadijanović, *Tužbalica za vinogradom*)

I svu noć bdjeti slušajući kako dažd pravedni pada

Pada pada (M. Dizdar, *Dažd*)

Kako bi naglasio svoju zahvalnost Luka Bebić koristi cirkumlokuciju kako bi proširio izraz kojim opisuje dužnost na koju je izabran:

*Povjerenje koje ste mi iskazali birajući me na **čelnu dužnost najviše hrvatske demokratske institucije i najvišeg zakonodavnog tijela** u ovom trenutku posebno obvezuje.*

Reiner u svojoj zahvali koristi tradukciju riječi *glasovati*:

*Najprije bih želio zahvaliti svima koji ste **glasovali** za mene... Međutim, želio bih zahvaliti i onima koji nisu **glasovali** za mene jer njihovi glasovi, odnosno suzdržanost pri **glasovanju** (...)*

Prema Bagiću, tradukcija označava „ponavljanje različitih oblika iste riječi u rečenici ili kraćem odjeljku“, a u odnos se najčešće stavljaju glagolska vremena“ (2012: 314). Petrov pak u zahvali koristi figure amplifikacije kako bi opisao dužnost predsjednika Sabora:

(...) Želim, prije svega, najsrdačnije zahvaliti na izboru za predsjednika najvažnije državne institucije koja je temelj demokracije u Hrvatskoj, nositelj nacionalnoga suvereniteta i državnosti te ustavnoga demokratskog poretka hrvatske države.

Amplifikacija je figura koja spada u figure diskurza. Bagić navodi kako se amplifikacijom postiže „produbljivanje misli i pojačava značenje iskaza detaljističkim razvijanjem središnje ideje“ (2012:30). Zapravo, amplifikacija je kategorija koja obuhvaća razne figure konstrukcije, kao što su: anafora, epitet, emfaza enumeracija, gradacija, hiperbola i slično. Služi kako bi se misao njome obogatila i oplemenila. Primjer kojim objašnjava amplifikaciju ulomak je iz romana Miroslava Krleža *Povratak Filipa Latinovicza*:

Tu odmah iza zida stajao je mamin eliptični sto, a na stolu crvenkasti baršunasti album s fotografijama. Crveni baršunasti album, ta skupocjena, tajanstvena knjiga bila je okovana zlatnim plehom, a imala je na prednjim koricama herolda u viteškom oklopu s trubom: preko trube bio je prevješen stijeg sa dva raskriljena ogromna orla. Taj izbljedjeli baršunasti album s viteškim trubačem, to je jedna od tajanstvenih svetinja, koju je bilo zabranjeno dirati.

U središnjem djelu govora petorica predsjednika Sabora govore o budućim ciljevima i radu Sabora. Najviše zapaženih figura koje su nalaze u tom dijelu su figure amplifikacije, opisivanje i metafora.

U svakom govoru postoji velik broj ponavljanja riječi *Hrvatska*, bilo kao imenica, pridjev ili priložna oznaka. Rekorder među proučavanim govorima je ona Luke Bebića koji u govoru 34 puta spominje neki oblik riječi *Hrvatska*. Slijedi ga Božo Petrov s 29 puta, Željko Reiner sa 26 puta, Šeks 21 puta i Boris Šprem, koji riječ *Hrvatska*, koristi samo pet puta. Samo neki od oblika korištenja riječi su: *Hrvatski sabor, hrvatskog parlamenta, hrvatske demokratske institucije...* Ovaj oblik u govorima se najčešće koristi kao sintagma *Hrvatski Sabor*.

Osim korištenja riječi *Hrvatska* zabilježeno je i često korištenje riječi *Sabor* te se tako često koristi i zamjena za ovu riječ u vidu metafora:

Šeks: (...) *dokumentima o kojima će raspravljati ovaj visoki dom.*

Petrov: (...) *kao što je to bilo u puno navrata u ovom visokom domu.*

Šprem: *Bila je to i svojevrsna škola demokracije uopće i parlamentarizma posebno. U toj su školi naši prethodnici nekad bili na razini svoje velike odgovornosti, a nekad, nažalost, nisu...*

Metafora, kao jedna od inače najviše korištenih stilskih figura zabilježena je u velikom broju u analiziranim govorima. Metafora je trop u kojem se „jedna riječ zamjenjuje drugom prema značenjskoj srodnosti ili analogiji“. Ova stilska figura može se pronaći u književnim djelima, novinskim člancima, političkim govorima, svakodnevnom govoru, likovnim djelima i td. Prema Bagiću, „originalna, lucidna i inventivan“ je metafora koje se može naći u poeziji (2012:188-189), a kao primjer navodi stihove iz pjesme Vladimira Nazora *Cvrčak*:

Sunčeve žice idu od neba pa do zemlje,

Napete kao strune. Golema harfa sja.

Mnogo je ruku dira. – Nebesa zabrujaše,

I sluša zemlja sva.

U analiziranim govorima metafora se većinom koristi kako bi se njome opisale institucija Sabora ili država budući da se u središnjem dijelu govora navode ciljevi koji su pred zastupnicima u Saboru.

Šeks: *Zemlja je na raskrižju. Ona stoji na pragu (...); (...) mjesto parlamentarnog odlučivanja koje nije ni mehanička glasaonica s malo samostalnosti ni polemički klub s malo učinkovitosti.*

U ovom slučaju Šeks koristi metaforu kako bi opisao trenutačni položaj države koja se nalazi pred ulazom u europsku integraciju naroda.

Bebić: *Borba čiju završnicu upravo ovaj saziv Hrvatskog sabora posvjedočuje i čiji će uspješan dovršetak upravo ovaj Sabor svojim odlukama potvrditi, počela je*

upravo tada – borba za jezik, borba za hrvatska narodna prava, borba za državu, borba za slobodu i pripadnost slobodnom demokratskom svijetu.

Bivši predsjednik Sabora Bebić u ovom slučaju, osim metafore, koristi i geminaciju riječi „borba“ kako bi dodatno naglasio važnost institucije Sabora. Geminacija je figura diktacije koja označava „ponavljanje iste riječi ili skupine riječi na različitim mjestima u iskazu ili njegovu dijelu“ (Bagić, 2012: 123). Sa svoje strane, Boris Šprem u kratkom govoru koristi kratke sažete metaforične rečenice kako bi opisao stanje u svijetu:

Živimo u teškim, ali i izazovnim vremenima. Čitav svijet je na prekretnici. Vrije na sve strane.

Kriza je zahvatila srce kapitalizma.

Demokracija nije rijeka bez obala.

Svaka od navedenih rečenica je i eksklamacija, odnosno „tvrdnja izrečena uskličnom intonacijom.“ Eksklamacija pripada figurama misli, a ne „posjeduje formalnih signala uskličnosti“ jer se njome nikoga ne zove već se ona koristi kao „oblik naglašavanja snage izraza: dočarava osjećaje, duševno stanje govornika, naglašava misao i usmjerava percepciju iskaza“. Bagić navodi kako je eksklamacija karakteristična za djela Miroslava Krležu te navodi primjere (2012: 90-91):

Jednog će dana krvavo jutro svanuti!

Jednog će dana crljeni vihor planuti! (Plameni vjetar)

Sve to je Ništa!

Sve to je skvrčen ludi grč!

Sve cjelov je i krv! I meso i praznina! (Saloma)

Izuzev metafore, druga najviše korištena stilska figura u govorima je akumulacija koja se ubraja među najraširenije stilske figure. Kao i većina stilskih figura, osim u književnosti koristi se i u slikarstvu, filmskoj umjetnosti, glazbi i promidžbenoj industriji. Akumulacija se često poistovjećuje s enumeracijom, no razlika je u tome što je „kod akumulacije redosljed

nizanja riječi ili izraza slučajan“. Primjer koji Bagić navodi za ovu tvrdnju su stihovi iz djela *Jur nijedna na svit vila* Hanibala Lucića (2012: 15):

Parsti joj su tanaci, bili,

Obli, duzi, pravni, prosti,

Gdi bi zelen venčec vili

Ali krunu od vridnosti

U analiziranim govorima uočeno je kako su akumulaciju često koristili Reiner i Petrov.

Reiner: (...) *da je Sabor ne samo čuvar vrijednosti demokracije i najviši izraz demokratske volje naroda već i ključna institucija za očuvanje identiteta hrvatskog naroda i hrvatskih nacionalnih interesa. Sabor jest i mora biti lučonoša domoljublja, ljubavi prema temeljnim vrijednostima hrvatskog naroda, njegovoj povijesti, tradiciji, njegovanju obitelji, vjeri, hrvatskom jeziku, kulturi - prema svemu onome što nas čini takvima kakvi jesmo i po čemu se razlikujemo od drugih, ali istodobno mora biti i čvrst jamac poštivanja svih prava i vrijednosti onih koji nisu Hrvati, ali su hrvatski građani.*

U navedenom odjeljku Reiner koristi akumulaciju kako bi opisao ulogu Sabora. Osim akumulacije, Reiner u navedenom djelu koristi metaforu, korekciju i personifikaciju. Petrov, za razliku od njega, akumulaciju koristi malo manje slikovit način, jednostavno akumulirajući općepoznate i prihvaćene definicije Sabora i svoje uloge kao predsjednika Sabora:

(...) *na izboru za predsjednika najvažnije državne institucije koja je temelj demokracije u Hrvatskoj, nositelj nacionalnoga suvereniteta i državnosti te ustavnoga demokratskog poretka hrvatske države.*

Saborske ću sjednice voditi objektivno, nepristrano i u skladu sa saborskom procedurom i rokovima koji su propisani Poslovníkom Hrvatskoga sabora. Možete biti sigurni da ću pravodobno i ravnopravno uvrštavati sve vaše prijedloge zakona i drugih akata na dnevni red plenarnih sjednica. Moja je misija, ali prije svega i dužnost, da Hrvatski sabor kao najviša institucija bude

najreprezentativnije tijelo u Republici Hrvatskoj koje će biti maksimalno učinkovito.

Iz navedenih dijelova govora vidljivo je kako Petrov koristi čisti, hladni, činovnički način govora te je osim akumulacije moguće prepoznati i cirkumlokuciju. U rječniku stoji kako je latinski naziv za ovu figuru *circumlocutio* što, prevedeno na hrvatski, znači govorenje uokolo. Prema definiciji cirkumlokucija je figura misli, a označava „spoj riječi, rečenica ili više rečenica koje zamjenjuju sintagmu ili kratku rečenicu“. Cirkumlokucija se najčešće koristi u administrativnom jeziku (2012: 79):

Obavještavamo Vas da Vaša molba, koju smo pažljivo proučili, nije među onima kojima ćemo ove godine dati prednost.

Kako je navedeno, Reiner se koristio personifikacijom, koja označava „pridodavanje ljudskih osobina, misli, osjećaja i ponašanja kakvu predmetu, stvari, pojavi, apstrakciji, biljci ili životinji“, a česta je u alegorijskim tekstovima. Bagić navodi kako je posrijedi kompleksna figura koja se ostvaruje pomoću metafore, sinegdohe i metonimije, a koristi se kako bi dinamizirala prikazanu pojavu, učinila je slikovitom ili da prikaže animiranu pojavu svijeta (2012:245). Kao jedan od primjera, navode se stihove pjesme *Jesenje večer* A. G. Matoša:

Olovne i teške snove snivaju

Oblaci nad tamnim gorskim stranama;

Monotone sjene rijekom plivaju,

Žutom rijekom među golim granama.

U analiziranim govorima, predsjednici Sabora personifikaciju su koristili na način da su određenim institucijama pridodavali ljudske osobine. Šeks tako personifikaciju koristi za Sabor, a Šprem za narod:

Šeks: (...) da Hrvatski sabor bude, kako je to uvijek u povijesti bio, jamac ostvarenja najviših narodnih i državnih interesa (...); Hrvatski sabor u tome ima predvodničku ulogu.

Šprem: Narod nam je svoj suverenitet samo posudio, a ne bezuvjetno poklonio.

Od ostalih stilskih figura koje su zabilježene u analiziranim govorima su korekcija i gradacija. Prva spada u figure diskursa, a „označava ponavljanje upravo rečenog s ciljem da misao bude što preciznije iskazana“, ima širok raspon korištenja te ju je moguće pronaći u biblijskim tekstovima, književnim radovima, novinarskim tekstovima (Bagić 2012: 176):

Pobjeda i spasenje dolazi od Boga, a ne od čovjeka. (Pnz 8,20)

Ne bojim se, nego se čudim, kako je ovo sve veliko. (Ivana Brlić Mažuranić, Jaša Dalmatin, potkralj Gudžerata)

Partneri, a ne neprijatelji! (novinski naslov)

Ova stilaska figura zabilježena je u svim analiziranim nastupnim govorima i to po nekoliko puta:

Bebić: Dužnost predsjednika Hrvatskog sabora nije laka, ali, bit će je lakše časno obnašati u tom duhu suglasja i odgovornosti.

Šprem: Narod nam je svoj suverenitet samo posudio, a ne bezuvjetno poklonio.

Reiner: Oni svojom krvlju nisu omogućili samo neovisnost hrvatske države već i njezino demokratsko parlamentarno uređenje.

Petrov: Moja je misija, ali prije svega i dužnost (...)

Bagić navodi kako je korekcija „poseban slučaj antiteze koji pripomaže bujanju diskursa, demonstraciji elokvencije te, u pismu, stilizaciji usmenog govora“ (2012: 176). Kako se vidi iz citiranih dijelova govora, korekcija je korištena pri opisu naroda ili pri opisu dužnosti kako je doživljava pojedini predsjednik Sabora. Korekciju u govoru koristi i predsjednik prvog višestranačkog Sabora Žarko Domljan da naglasi dužnost izabраниh saborskih zastupnika:

Izabrani predstavnici naroda moraju uvažavati neizabrane, ali isto tako su i neizabrani dužni priznati one kojima je narod poklonio povjerenje.

Gradacija je stilaska figura kojom se „postupno pojačava ili ublažava kakva predodžba, emocija misao ili ideja nizanjem značenjski bliskih izraza.“ Kako bi „gradacijski niz“ bio potpun čine ga „najmanje tri riječi, sintagme ili rečenice koje imaju zajedničku značenjsku

jezgru i koje se međusobno dopunjuju“ (Bagić, 2012: 126). Najbolji primjer gradacije je ulomak iz Krležina esaja *Moj obračun s njima*:

Nered u rečenicama je posljedica nereda u mislima, a nered u mislima je posljedica nereda u glavi, a nered u glavi je posljedica nereda u čovjeku, a nered u čovjeku je posljedica nereda u sredini i u stanju te sredine.

U govorima je gradacija, isto kao i korekcija, zabilježena po nekoliko puta. Šeks gradaciju koristi kako bi opisao vrijeme koje se nalazi pred njima:

Pred nama su teške zadaće i veliki izazovi. Dolaze vremena zahtjevnog zakonodavnog rada. Unutrašnje reforme koje predstoje zahtijevat će neumornu zakonodavnu proceduru.

Na isti način gradaciju koristi i Bebić kako bi opisao razdoblje u koje ulazi novi saziv Sabora:

Pred ovim sazivom Hrvatskog sabora i pred Vladom, o povjerenju kojoj ćemo se sutra izjasniti, stoji razdoblje koje će zahtijevati iznimnu odgovornost, osobitu zrelost i odlučnu usredotočenost na ciljeve koje smo odabrali i koje su naši građani potvrdili na nedavnom izborima.

Na ideje svojih prethodnika nadovezuje se i Šprem te koristi gradaciju kako bi upozorio na zadatke koji se nalaze pred novo-izabranim zastupnicima, s posebnim naglaskom na to da ih ne smiju voditi osobni interesi:

Moramo djelima pokazati da služimo građanima, da nas ne vode osobni, grupni, korporacijski, uskostranački ili ideološki ciljevi.

Budući predsjeda sazivom Sabora od kojeg se očekuju mjere za izlazak iz ekonomske krize, čije posljedice Hrvatska tih godine sve više osjeća, posebno se osvrnuo i na pronalazak rješenja što naglašava gradacijom, ali i čestim ponavljanjem riječi „kriza“:

Ako će to biti put ka izlasku iz krize. Svaka kriza, pa i ova naša, koja je dijelom uvezena, ali je ponajprije naš autohtoni proizvod, nije samo pad starog, preživjelog i nesposobnog, već je istodobno i mogućnost. Ovu krizu treba zgrabiti kao dragocjeni povijesni trenutak u kojem je moguće ostvariti novu priliku, nove

društvene odnose, nov način razmišljanja i nove forme društvenog okupljanja i djelovanja.

Reiner gradaciju koristi kako bi opisao ulogu Sabora kao najvišeg izvora demokratskog odlučivanja u Hrvatskoj te nositelja tradicije, domoljublja i poštovanja svih manjina u Hrvatskoj. Cijeli jedan odlomak njegova govor otpada samo na naglašavanje uloge Sabora.

Božo Petrov predizbornu kampanju Mosta je gradio na zazivanju potrebe za provedbom reformi koje su nužne za napredak Hrvatske. Tako, u svojem govoru gradaciju u velikoj mjeri koristi pri naglašavanju potrebe za donošenjem zakona kako bi se mogle provesti potrebne reforme:

Izbori su pokazali demokratsku volju hrvatskoga naroda i građana Republike Hrvatske te potvrdili opredjeljenje birača da se napokon provedu bitne reforme koje će osigurati gospodarski rast i povećanje zaposlenosti i standarda te zaustaviti iseljavanje i izumiranje nacije.

Gradaciju u svom govoru koristi i Domljan kako bi opisao ulogu koju će Sabor imati u budućnosti i izgradnji hrvatskog identiteta i države:

Hrvatski će Sabor u donošenju zakonskih i drugih akata na prvom mjestu nastojati stvoriti preduvjete za oživotvorenje onih programskih ciljeva, o kojima je postignut konsenzus gotovo svih političkih stranaka u Hrvatskoj. To je, prije svega, politički suverenitet Hrvatske koji mora biti uspostavljen u svim njenim dijelovima i sa svim političkim i zakonodavnim konzekvencama. To je zatim gospodarska samostalnost Hrvatske, što znači pravo na slobodno raspolaganje vlastitim bogatstvima i ostvarenim dohotkom, Konačno, to je njegovanje i utvrđivanje kulturnog identiteta Hrvatske što je u proteklom razdoblju jednostranačke i ideologizirane kulturne politike bilo nedopustivo zanemareno.

Na krajevima govor predsjednici Sabora većinom se opet zahvaljuju na pozornosti, a jedino se ističe Reiner koji zaziva božansku pomoć pri budućem radu sabora:

Na tom putu, čuvao vas sve dragi Bog, čuvao nam ovaj Hrvatski sabor i providio nas mudrošću i hrabrošću da donosimo najbolje odluke, čuvao sve zastupnike i zastupnice, sve Hrvatice i Hrvate, sve hrvatske građanke i građane i jedinu nam i vječnu Hrvatsku.

Reinerov pozdravni govor se izdvaja od ostalih i time što je koristio citate poznatih političkih ličnosti. Tako je parafrazirao američkog predsjednika Abrahama Lincolna kako bi naglasio važnost poginulih branitelja za stvaranje države Hrvatske. Iskoristio je i poznati Voltaireov citat: „Ne slažem se s tim što govorite, ali ću do zadnjeg daha braniti vaše pravo da to govorite“, kako bi objasnio pojam demokracije. Parafrazirao je i prvog predsjednika SAD Georgea Washingtona, španjolskog kralja Juana Carlosa i hrvatskog političara Antu Starčevića. Na kraju je naglasio i kako je njegov cilj stvaranje države kakvu je zamislio prvi predsjednik Franjo Tuđman.

Još jedna posebnost po kojoj se Reinerov govor ističe od ostalih je taj što on koristi složene rečenice te u nekim slučajevima jedna rečenica zauzima cijeli odlomak. Tako je u njegovom govoru primijećeno korištenje anakoluta, sintaktičke nedosljednosti. U Bagićeve rječniku stoji kako je to figura konstrukcije u kojoj se svršetak rečenice ne podudara sa početkom. Navodi se da je anakolut u govornom jeziku označen kao greška, dok u književnosti prelazi u figuru, „postaje postupak kojim se mislima pribavlja spontanost i uvjerljivost, naglašava emocionalno stanje govornika, jezično karakterizira lik te izaziva učinak iznenađenja (2012:42).

Reiner: Cilj i obveza svih nas je da ovaj Hrvatski državni sabor – da, dobro ste čuli, namjeravam predložiti da se on opet tako zove – bude mjesto kulture dijaloga u kojemu će se izabrani predstavnici hrvatskih građana duboko svjesni svoje odgovornosti (...)

S druge, pak, strane imamo Borisa Šprema koji u svom govoru koristi kratke i jezgrovite rečenice.

Analizirani nastupni govori predsjednika Sabora su u suštini slični, kada se gledaju temeljni pojmovi koji se spominju. Svi oni naglašavaju važnost institucije kojom će predsjedati, zahvaljuju se svojim prethodnicima i zahvaljuju svim političkim opcijama u Saboru koje su glasovale za njihovo imenovanje. Posebno ističu svoje buduće ciljeve, koji su kod Šeksa, Bebića i Šprema orijentirani na ulazak u Europsku uniju i usklađivanje zakonodavstava, a kod Reintera i Petrova su to reforme koje trebaju jamčiti gospodarski oporavak Hrvatske. Valja napomenuti kako su govori Vladimir Šeksa i Luke Bebića slični do te mjere da se u njihovim govorima pojavljuju slične rečenice:

Šeks: Želim Vam najiskrenije zahvaliti na ovom izboru. Povjerenje koje ste mi ukazali birajući me za predsjednika najviše demokratske institucije u našoj zemlji u ovom trenutku dvostruko obvezuje.

Bebić: Želim vam najiskrenije zahvaliti na ovom izboru. Povjerenje koje ste mi iskazali birajući me na čelnu dužnost najviše hrvatske demokratske institucije i najvišeg zakonodavnog tijela u ovom trenutku posebno obvezuje.

Šeks: Zahvaljujem se posebno i zbog toga što su glasovi za moj izbor došli sa svih strana sabornice, raznih političkih boja i opredjeljenja.

Bebić: Zahvaljujem posebno i zbog toga što sam izabran glasovima sa svih političkih strana ove sabornice.

Ova sličnost u govorima najvjerojatnije proizlazi iz činjenice da su obojica članovi HDZ-a te kako je Bebić, na poziciji predsjednika Sabora, naslijedio svojeg stranačkog kolegu Vladimira Šeksa. Šeks je u 6. sazivu Sabora, na čijem je čelu bio Bebić, bio na poziciji potpredsjednika Sabora.

Kada se usporedi tematska sličnost govora predsjednika Sabora u periodu od 2003. godine do danas i govor predsjednika Sabora Žarka Domljana, koji je održan na samim začetcima demokratske Hrvatske, postoji jako malo razlika. I Domljan napominje važnost institucije Sabora te navodi ciljeve i izazove koji se nalaze pred saborskim zastupnicima. Samo što se tada pred Saborom nalazio izazov tranzicije Hrvatske iz jednostranačkog sustava u višestranački politički sustav i izgradnju samostalne države, a od 2003. godine glavni ciljevi su primitak Hrvatske u međunarodne organizacije i uspostava međunarodne suradnje te rad na gospodarskom razvoju.

4.3.2. Analiza oproštajnih govora

Analiza oproštajnih govora sastoji se od analize četiri oproštajna govora predsjednika Sabora. To su govori Vladimira Šeksa održan 11. siječnja 2008. godine, govor Luke Bebića održan 22. prosinca 2011. godine, govor Josipa Leke održan 28. prosinca 2015. godine i govor Željka Reinera održan 14. listopada 2016. godine. Kao što je već prije spomenuto, govor Josipa Leke je uključen u ovu analizu pošto je on preuzeo predsjedanje Saborom nakon smrti Borisa

Šprema, isto tako, analiza njegova govora je rađena temeljem transkripta video zapisa, budući govor nije bio dostupan u pismenom obliku.

Pozdravni govori u nekim se elementima razlikuju od nastupnih govora u svojem sadržaju, a velika je razlika i među promatranim govorima koje su uvjetovali društveno-politički događaji u kojima su održani. Prva dva analizirana odlazna govora su ona stranačkih kolega Vladimira Šeksa i Luke Bebića. Opet je, kao i u nastupnim govorima, primijećena sličnost u ponavljanju pojedinih sintagmi ili rečenica. Tako obojica na početku koriste priliku kako bi se osvrnuli na prethodne četiri godine rada Sabora.

Šeks za to koristi stilske figure anaforu kako bi naglasio duljinu svojeg mandata i hiperbolu kako bi naglasio važnost institucije kojom je predsjedao:

Uvažene gospode i gospodo zastupnici, dragi gosti. Nakon četiri godine obnašanja ove visoke i časne dužnosti, nakon četiri godine vođenja naše najviše demokratske i zakonodavne institucije, želio bih ovim kratkim slovom prenijeti svoje neskriveno zadovoljstvo i čast u osvrtu na razdoblje iza nas.

Bebić u uvodnom dijelu koristi istu terminologiju, ali od stilskih figura zajednička im je hiperbola prilikom karakterizacije funkcije koje je do tada obnašao. Osim hiperbole, razvidni su i metafora i homeoptoton. Homeoptoton je figura dikcije, a označava „povezivanje riječi koje završavaju istim padežnim ili istim gramatičkim nastavkom“ (Bagić, 2012: 149).

Bebić: Poštovane gospode i gospodo, cijenjeni gosti, prije nego krenemo na radni dio sjednice, želim iskoristiti ovaj svečani trenutak demokracije i slobode kako bih se kratko osvrnuo na rad 6. saziva Hrvatskoga sabora. Četiri godine predsjedanja našom najvišom predstavničkom i zakonodavnom institucijom ispunjava me iskrenim zadovoljstvom, s obzirom na ostvarene rezultate.

Za razliku od ova dva navedena govora, uvodni dijelovi govora Josipa Leke i Željka Reinera se malo razlikuju. Poveznica im je da svi oni navode kako će se osvrnuti na prethodno razdoblje. No, Leko i Reiner navode zakonske pravilnike koji su im to omogućili. Leko je išao u ekstreme te je citirao sve zakonske pravilnike, od odluke o raspisivanju parlamentarnih izbora do objave samih rezultata, navodeći čak i datume održavanje izbora, uključujući i datume kada su zaključeni izbor u pojedinim konzularnim predstavništvima. Još jedan Leko ekstrem u uvodnom dijelu govora je to što on na samom početku govora poimence pozdravlja

sve visoke goste koji su bili nazočni na konstituirajućoj sjednici Sabora. Video snimka njegova govora traje malo više od 10 minuta, a na prebrojavanje svih predstavnika vladinih, nevladinih i vjerskih manjina otpalo je više od pet minuta.

Željko Reiner u uvodnom dijelu je naveo samo jednu zakonsku stavku koja mu je omogućila da se obrati kolegama zastupnicima i pruži svoj uvid u rad 8. saziva Sabora. Kod Reiner je situacija specifična zbog toga što je predsjedao Saborom samo šest mjeseci prije nego što je Sabor raspušten i išlo se na prijevremene parlamentarne izbore. Sama pozadina političke situacije vidljiva je i u Reinerovu obraćanju zastupnicima, koji na početku govora, među ostalim stilskim figurama, koristi i eufemizam. Eufemizam je, prema najosnovnijoj definiciji, naziv koji se koristi za „ublaženi izraz kojim se zamjenjuje vulgarizam ili riječ koja označuje kakvu opasnu, šokantnu ili neugodnu pojavu“ (Bagić, 2012: 119). Bagić navodi kako se proces eufemizacije koristi kada se govori o kakvim neugodnim pojavama kao što su smrt, religija, spolnost, bolesti, politika, rat i slično. Primjeri za eufemizam su:

- izvršitelj smrtne presude – krvnik

- duga i teška bolest – rak

- ograničen – glup

- upitna ljepota - ružnoća

Reiner u ovom slučaju koristi eufemizme kako bi opisao društveno-političke uvjete koji su doveli do preranog raspuštanja i svojeg kratkog vladanja Saborom. Njegovo predsjedanje Saborom bilo je obilježeno velikom polarizacijom društva, ali i saborskih zastupnika zbog čega su sjednice Sabora bile obilježene čestim prepirkama. Upravo u svom pozdravnom govoru on cijelu situaciju nastoji malo ublažiti:

Razdoblje u kojem sam imao čast predsjedati ovom visokom domu bilo je turbulentno i u političkom smislu značajno različito od prethodnih razdoblja. Trajalo je ni pola godine i bilo je obilježeno mnogim lutanjima u politici iako je trenutak bio takav da se tražila jasna vizija i jedinstvo te zajedništvo kojem, na žalost, nismo svjedočili.

Glavna tematika pozdravnih govora V. Šeksa i L. Bebića je nabranje svih postignuća ostvarenih tijekom njihova predsjedanja Saborom. Kao i u nastupnim govorima, najkorištenije riječi u govorima su različiti oblici riječi *Hrvatska* i *Sabor*.

Šeks odmah na početku koristi hiperbolu i gradaciju kako bi opisao zakonodavni rad Sabora:

S osobitim zadovoljstvom želim istaknuti da ovo, sada završeno 5. mandatno razdoblje Hrvatskog sabora, spada u najplodonosnije razdoblje u zakonodavnom radu u sveukupnoj povijesti Hrvatskog sabora. Usklađujući hrvatsko zakonodavstvo s europskim, Hrvatski je sabor donio 160 zakona, pa je tako protekli 5. saziv Hrvatskog sabora trasirao put Hrvatske k euroatlantskim integracijama.

Pošto je naveo koliko je zakona doneseno u Saboru za vrijeme njegova predsjedanja, nastavlja korištenjem gradacije u dijelu u kojem opisuje svoj ponos postignutim rezultatima. Riječ *ponos* ponavlja nekoliko puta na različitim mjestima tog dijela iskaza, u različitim padovima. Gradaciju koristi i u idućem odjeljku kada se prisjeća razdoblja od prije četiri godine kada je tek preuzeo dužnost te navodi sve što je Hrvatska u te četiri godine postigla:

Na mnogo načina, Hrvatska je tada bila na raskrižju. Na mnogo načina, Hrvatska se tada tek opredjeljivala i usmjeravala nakon prethodnog razdoblja. Tek je bila na pragu snažnijeg otvaranja Europskoj uniji. Tek se počela okretati ka Atlantskom savezu. Opća slika i odnosi u ovom dijelu Europe još su bili nejasni i Hrvatska je s njima još bila povezana na opterećujući način. Na unutarnjem planu, tek je bila počela snažnije zahvaćati u reforme koje bi je u cijelosti i nepovratno uredile kao zemlju vladavine prava, potpunog i dosljednog poštivanja ljudskih i manjinskih prava, društvenog dijaloga i povjerenja.

Osim gradacije u ovom se odjeljku mogu prepoznati još neke stilske figure. U prve četiri rečenice uzastopnim ponavljanjem početnih riječi koristi anaforu, te personifikaciju za državu u dijelu kada opisuje postupak u kojem je krenula u reforme. Sveprisutna je i metafora.

U nastavku govora, još nekoliko puta koristi anaforu, a najzapaženije figure koje koristi u ostatku govora su amplifikacija i polisindeton. Kao što je već prije objašnjeno, amplifikacija se koristi kako bi se određeni dio diskursa naglasio, a posebna je kategorija koje obuhvaća nekoliko figura. Šeks amplifikaciju koristi u dijelu govora u kojem opisuje osnivanje i važnost

rada Nacionalnog odbora za praćenje pregovora s Europskom unijom. U tom odlomku amplifikaciju postiže pomoću gradacije i anafore.

Luka Bebić u svom govoru, isto kao i njegov prethodnik, navodi postignuća 6. saziva Sabora kojim je on predsjedao te u tu svrhu koristi poseban oblik amplifikacije, a to je enumeracija. Enumeracija je figura konstrukcije, a očituje se u „nabrajanju dijelova kakve cjeline ili sastavnica kakve ideje“. Bagić navodi kako je u klasičnoj retorici enumeracija dosta slična gradaciji zbog tumačenja da se radi o „stupnjevitom nizanju značenjski povezanih jedinica kod koje svaki sljedeći član niza ili oslabljuje ili pojačava središnju ideju“ (2012:99-100). Bagić za primjer enumeracije navodi početne stihove pjesme A. G. Matoša *Mora*:

Čudna moba

Na dnu moga groba:

Gmazovi, žabe, zmije, škorpioni,

Gušteri, štenad i kameleoni,

Čuvide, tenci, harpije i guje,

Na strašnom gumu vrtlože i bruje.

Enumeracija je u Bebićevu govoru vidljiva kada govori o izglasanim zakonima i donesenim odlukama koje se tiču usklađivanja hrvatskog zakonodavstva s onim europskim:

Od ukupno 500-tinjak zakona, koji su prethodnih godina usvojeni u sklopu prilagodbe nacionalnog zakonodavstva pravu Europske unije, samo je u 6. sazivu Hrvatskog sabora usvojeno okruglo 300 takozvanih „europskih“ zakona. Već i ta brojka sama po sebi govori o silnom obujmu obavljenog posla. Uza sve to, valjalo je izmijeniti i dopuniti Ustav Republike Hrvatske, čime smo postavili ustavnopravnu osnovu za pristupanje Hrvatske Europskoj uniji i omogućili njezino nesmetano funkcioniranje u EU. Snažan doprinos u procesu pristupanja Europskoj uniji dali su i Odbor za europske integracije, Zajednički parlamentarni odbor Republike Hrvatske i Europske Unije, Odbor za vanjsku politiku te Nacionalni odbor za praćenje pregovora Republike Hrvatske i Europske unije.

Enumeracija se dalje nastavlja u dijelu u kojem opisuje suradnju saborskih zastupnika sa svojim kolegama u parlamentima drugih država te spominje izraelski Knesset i Parlamentarne skupštine NATO-a i OESS-a. Bebić koristi i gradaciju kako bi opisao transparentnost rada Sabora te dostupnost njegovih službi raznim udrugama. Uz gradaciju u ovom dijelu koristi i metonimiju Sabora navodeći:

Hrvatski sabor istodobno stalno vodi brigu o transparentnosti svoga rada i što boljoj neposrednoj komunikaciji s građanima te informiranju javnosti.

Prema Bagiću, metonimija je zamjena „jedne riječi drugom na temelju njihove logičke bliskosti, vremenske ili prostorne povezanosti“. Za razliku od metafore, koju karakterizira prijenos značenja po sličnosti, „kod metonimije riječ se koristi za označavanje predmeta ili svojstava koji se nalaze u egzistencijalnoj vezi sa njenim uobičajenim referentom“ (2012:199). Primjer metonimije koji autor navodi su naslovi *Sportskih novosti*:

Pomaknite jesen

Odgodite jesen za proljeće

Jesen se, ipak, nastavlja!?

U navedenim primjerima, godišnja doba iz naslova označavaju jesenski i proljetni dio nogometnog prvenstva. Bebić u navedenoj rečenici iz svog govora koristi metonimiju riječi *Sabor* gdje ona stoji umjesto sintagme *saborski zastupnici*. U govoru se osvrće i na ne uvijek harmonične odnose u Saboru, za koje koristi eufemizme:

U četiri godine mandata zastupnici su bili vrlo aktivni, kako u radu saborskih odbora, tako i u ponekad vrlo živim raspravama tijekom plenarne sjednice.; (...) ja se iskreno nadam i vjerujem da se neke nemile epizode iz prethodnog razdoblja neće više nikada ponoviti.

Josip Leko u kratkom pozdravnom govoru odstupa od tematike svojih prethodnika i ne spominje postignuća saziva kojim je predsjedao. Većinom navodi i objašnjava temeljne pojmove kategorije koje se tiču demokracije i rada Sabora. Stilske figure koje Leko koristi su akumulacija, cirkumlokucija, geminacija i enumeracija.

Akumulaciju, odnosno enumeraciju koristi pri objašnjavanu principa na kojima počiva demokracija. Cirkumlokucije je vidljiva tokom čitavog govora, a samo jedna od primjera je:

Zato i očekujem da se u demokratskoj proceduri koriste demokratske vrijednosti koje omogućuju svakome da iznese svoje stajalište i da u demokratskom odlučivanju poštujemo demokratske institucije, demokratske vrijednosti, manjinska prava i njihove interese.

Na ovom primjeru je vidljivo i korištenje geminacije kroz ponavljanje različitih oblika riječi *demokracija*, a kroz govor se ponavljaju i različiti oblici riječi *Hrvatska*.

Za razliku od Lekina, govor Željka Reinerja obiluje stilskim figurama te je sadržajno sličan govorima Šeksa i Bebića. Iako je dužnost predsjednika Sabora obnašao šest mjeseci, u govoru ne propušta naglasiti koliko je ponosan na učinjeno te u tu svrhu koristi anaforu, ponavljajući sintagmu *ponosan sam* na početku tri uzastopna odlomka. Isto tako, na početku govora se osvrće na pozadinu svog kratkog mandata koristeći eufemizme i metafore:

Razdoblje u kojem sam imao čast predsjedati ovom visokom domu bilo je turbulentno i u političkom smislu značajno različito od prethodnih razdoblja. Trajalo je ni pola godine i bilo je obilježeno mnogim lutanjima u politici iako je trenutak bio takav da se tražila jasna vizija i jedinstvo te zajedništvo kojem, na žalost, nismo svjedočili.

Reiner je ostao dosljedan sebi te u pozdravnom govoru, kao i u nastupnom govoru koristi parafraze političkih ličnosti, ali u ovom slučaju i književnika. Tako parafrazira američkog predsjednika Abrahama Lincolna. Kako bi naglasio kakvu državu Hrvatsku želi vidjeti u budućnosti, koristi citat Eugena Kumičića:

Krasna zemlja u kojoj živimo, i more koje cjeliva njezine obale, i mi svi ovdje i svi ostali Hrvati, i naš milozvučni i sjajni, stari i uvijek mladi hrvatski jezik, i to je naša domovina. Sva naša prošlost, sadašnjost i budućnost, svi naši umnici i junaci, mrtvi i živi i oni koji će se roditi od hrvatske majke, i to je naša domovina.

Kada pak govori o tom kakav Sabor treba biti, koristi citat Marka Marulića:

Održavajte sabore, o stvarima općim se savjetujte. Po redu, zakonu, po pravdi, iskreno, početno odlučujte. Nikakva strast i mržnja nek dušu vam ne mori. I nepristrano osluhujte savite, ča narod vam ih zbori.

Saborske zastupnike potiče na donošenje jasnih političkih odluka parafrizirajući talijanskog pisca Dantea Alighierija koji kaže kako su „najmračnija mjesta pakla rezervirana za one koji zadrže svoju neutralnost u kriznim vremenima“. Nakon toga se nadovezuje te kaže kako upravo nadolazeća vremena zahtijevaju jasne političke akcije te citira stav američkog suca Charlesa W. Pickeringa da „zdrava demokracija zahtijeva časno društvo“. Reiner ove citate koristi kao oblik amplifikacije, odnosno kako bi naglasio određene misli i ideje. Njegov pozdravni govor se temelji na gradaciji te tematski polazi od stvaranja Hrvatske do 8. saziva Sabora kojim je on predsjedao. Osim parafraze, kao oblike amplifikacije koristi i akumulaciju te razne figure ponavljanja (anadiploza, anafora, polisindeton).

Završni dijelovi pozdravnih govora predsjednika Sabora se tematski odnose na zahvale na pozornosti te izražavanje želja za uspješan rad u nadolazećem razdoblju. Ističe se jedino Reiner koji, kao i u nastupnom govoru, zaziva Božju pomoć:

U tom nastojanju, čuvao vas sve dragi Bog, čuvao nam ovaj Hrvatski sabor, čuvao sve zastupnike i zastupnice, sve Hrvatice i Hrvate, sve hrvatske građanke i građane i jedinu nam i vječnu Hrvatsku.

5. INTERPRETACIJA REZULTATA ANALIZIRANIH GOVORA

Stil analiziranih govora ima dosta sličnosti sa stilom pisanja službenih političkih priopćenja. Glavna sličnost je u navođenju točnih i punih naziva osoba i institucija. To je vidljivo već u uvodom dijelu kada predsjednici Sabora počinju s navođenjem osoba kojima se obraćaju. Pri tome, navode pune nazive funkcija koje visoki gosti obnašaju. Kako navodi Sanda Lucija Udier time se postiže zalihost jer se navode titule čak i kada nisu potrebne (2007). Inzistiranje na točnosti naziva i korektnosti prema svim visokim gostima posebno je izraženo kod pozdravnog govora Josipa Leke koji je poimence i titularno naveo sve goste na konstituirajućoj sjednici, kao i sve proceduralne korake koji su doveli do novog saziva Sabora.

Inače, kako navode Pletikos i Vlašić, uvodni dio govora trebao bi zainteresirati publiku za tematiku govora, te je njegova osnovna funkcija „pobuditi pozornost publike, stvoriti

naklonost prema govorniku i pobuditi zanimanje za temu“ (u Kišiček, 2010: 541). U analiziranim govorima govornici su obraćanjem gostima i njihovim tituliranjem svakako stekli njihovu naklonost, ali Leko je svojim pretjerivanjem u izražaju doveo do toga da se publika počela dosađivati, iako je vjerojatno svakome od imenovanih imponiralo što su poimence pozdravljeni.

S obzirom na funkciju na koju su govornici izabrani te mjesto i vrijeme govora, prirodno je da su sadržajno slični s ponavljanjem određenih riječi ili sintagmi. Sadržajno su najslićniji govori Vadimira Šeksa i Luke Bebića. Ostali, iako prate osnovnu tematsku podjelu kao Šeksov i Bebićev, imaju posebnosti po kojima se izdvajaju. Tako je govor Borisa Šprema jedan od kraćih: govornik koristi kratke i koncizne rečenice, a glavne su figure eksklamacija i metafora. Na ovaj način Šprem pomoću metafore postiže slikovitost izraza, a pomoću eksklamacije dodatno naglašava misao i usmjerava misao iskaza (Bagić: 2012:90;187). Potrebno je naglasiti kako je zbog toga njegovo govor jako lako čitati i pratiti.

Kao što je već navedeno, metafora je jedna od najučestalijih figura identificiranih tokom analize govora. Njome se nastoji postići figurativnost u govoru. Iako je, prema Kišiček, figurativnost u političkim diskursima prisutna tijekom predizbornih kampanja, ona je velikim dijelom prisutna i u analiziranim govorima, ponajprije korištenjem metafore, personifikacije, anafore, anadiploze... Runjić-Stoilova i Stanković u svojem su istraživanju zaključili kako je korištenje metafore „pogodno za politički diskurs jer omogućuje govorniku da se lakše približi ljudima te olakšava prihvaćanje ideje“ (Kišiček i sur., 2015). Iako analizirani govori nisu bili dijelom predizborne kampanje, radi se o osobama koje su izabrane na jednu od najvažnijih političkih funkcija u Hrvatskoj. U njihovu će im radu trebati suradnja saborskih zastupnika iz različitih političkih opcija te ih na taj način žele pridobiti na suradnju. Jer kako navode Runjić-Stoilova i Stanković „figurativnost nije jedino što govornika čini dobrim i uvjerljivim niti će mu jamčiti politički uspjeh, ali svakako pridonosi stvaranju imidža i kod određene publike izaziva simpatiju i naklonost“ (Kišiček i sur., 2015).

Najveća figurativnost, odnosno velik broj stilskih figura zabilježen je kod Željka Reinera koji je održao jedan od dužih i nastupnih i pozdravnih govora. Reiner u svojim govorima koristi duge rečenice te je jako teško pratiti njegov tok misli. Zato je kod njega često uočen anakolut, gdje se početak rečenice ne podudara s njezinim završetkom. Kao što navodi Bagić, ovu stilsku figuru je prvi upotrijebio Dionizije iz Halikarnasa u 1. stoljeću prije Krista i pridao mu značenje „nedosljedno, bez racionalne veze“. Apolonije Diskol, gramatičar iz 2. stoljeća prije

Krista označio je anakolut kao nepravilnu gramatičku formu. Danas se anakolut jako rijetko koristi u prozi i pjesništvu, a ukoliko se i pronađe koji primjer, najčešće se koristi kao „opći naziv za različite oblike odstupanja od uvriježenih rečeničnih struktura“ (Bagić, 2012: 43). U slučaju Reinerera možemo zaključiti kako se radi o zalihosti u funkciji amplifikacije. Još jedan od dokaza naglašavanja je i često citiranje ili parafraziranje tijekom govora. Kako bi pojačao svoje navode koristi se citatima poznatih političkih ili književno-umjetničkih ličnosti. Još jedna posebnost u nastupnom i pozdravnom govoru Reinerera je kraj govora u kojem se obraća božanskim silama. Ovaj dio nije nimalo neobičan za političara demokršćanske stranke te svakako čini zanimljiv i upečatljiv zaključak govora, za razliku od ostalih koji su se na kraju samo zahvalili na pozornosti. Zannes i Goldhaber navode kako zaključak govora ima dvije funkcije, a to su logička i psihološka. Logička funkcija govora je da se „slušače podsjeti na ono o čemu se govorilo“, a „zaključak psihološki djeluje na publiku tako da stvara osjećaj završenosti teme, ništa nije ostalo „u zraku“, ništa nije nejasno ili nedorečeno“ (Goldhaber i Zannes u Kišiček; 2010: 541). Možemo zaključiti kako se u slučaju Reinerovih govora radi o psihološkoj funkciji, gdje se traženjem Božje providnosti nastoji staviti „točka na i“ ovog stilskog i figurativnog džumbusa od govora.

Jedan od govora koji svakako bode u oči je pozdravni govor Josipa Leke, poseban ne samo sadržajno, već i stilski. Koristi figure koje su karakteristične za jezik političkih priopćenja te je iskaz lišen emocija. Rečenice su kratke, govornik inzistira na točnosti naziva svih pravnih i proceduralnih akata te tituliranja svih visokih gostiju na sjednici. Isto tako, u tijelu govora inzistira na definiranju osnovnih političkih pojmova te ostavlja dojam kao da govor čita sa stranice Wikipedije. Vjerojatno zato njegov govor nije ni dostupan na službenim stranicama Sabora u repozitoriju u kojem su svi govori što ih je održao kao predsjednik Sabora.

Najodmjeraniji govor po pitanju korištenja stilskih figura je pozdravni govor Bože Petrova. Kod analize njegova govora je zabilježen umjeren broj stilskih figura te ne postoji pretjerana slikovitost. Rečenice su jednostavne te je lako pratiti tok misli.

U globalu, kada se promotre svi nastupni i pozdravi govori zajedno, zabilježen je najveći broj stilskih figura koje se odnose na neki oblik ponavljanja (anadiploza, anafora, epifora i geminacija) ili amplifikacije (anafora, hiperbola, enumeracija, gradacija, parafraza). Aristotel u *Retorici* navodi da je amplifikacija karakteristična za epideiktčko govorništvo koje se temelji na emocijama. Govornik „afektivno naglašava svoj stav, nastojeći diskurzivnim obiljem i prikladnim korištenjem općih mjesta (toposa) utjecati na emocije slušatelja“. Bagić

dodaje kako pripovjedač koji koristi amplifikaciju „oplemenjuje tekst minucioznom percepcijom, izbjegava površinu i površnost i prodire u ono dvojbeno, nevidljivo, neregulirano...“ (2012: 31-32). Shel Leanne koja je analizirala govore američkog predsjednika Baracka Obame navodi kako su suvremeni autori, uz metaforu, detektirali i druge stilske figure koje su učinkovite u javnom govoru. Kao korisne retoričke taktike navode se ponavljanje, anafora, epifora i anadiploza. One, prema Leanne pomažu u strukturiranju glavnih ideja govora te se njima naglašavaju bitni dijelovi govora, privlači se pozornost na bit te se fiksira pozornost publike (u Kišiček i sur., 2015.).

6. ZAKLJUČAK

U antičkoj Grčkoj javni govori održavali su se u svim svečanijim prilikama, a govorništvo je bilo jedno od glavnih predmeta koji su izučavali obrazovani ljudi. U klasičnom Rimu govorništvo se najviše koristilo u političke svrhe i u sudstvu. Obradović navodi kako su tada vrhunac govorništva predstavljale rasprave u Senatu i pred sudovima (2011: 122). To ne iznenađuje s obzirom da se radi o tada važnim institucijama kojima su predsjedali ugledni ljudi tog doba. Govor pred Senatom ili sudom bio je privilegij za manjinu obrazovanih i slobodnih ljudi. Ovo se u određenoj mjeri može preslikati na sadašnju situaciju i govor političara u svijetu i Hrvatskoj. Pristup takvim govornicima ima manjina izabranih pojedinaca, a glavna razlika se očituje u publici koja prima poruku. Prema Perelmanu, „nova retorika se bavi diskursom namijenjenom bilo kojoj vrsti publike“ (u Biočina, 2015: 157). U slučaju predsjednika Sabora, čiji su govori predmet istraživanja ovog rada, oni su se u svojim govorima obraćali kolegama zastupnicima i svim građanima, odnosno svom biračkom tijelu.

Kako bi djelovali na svoju publiku i kako bi njihova poruka bila prihvaćena, govornici moraju koristiti primjerenu retoriku i argumentaciju. Škarić navodi kako „snaga argumenata ne leži u snazi istine koju oni iznose nego u uvjerenju slušatelja da bi izneseno moglo biti istinito. Retorika općenito ne traga za istinom nego za prihvaćanjem onoga što govornik zastupa“ (u Biočina, 2016: 158). Zarefsky navodi kako politička argumentacija puno „govori o kolektivnom odlučivanju za opće dobro, o poticanju pojedinca da sudjeluje u ostvarivanju zajedničkih ciljeva i o tome da se uvjeri članove publike kako je njihov glas važan za promjene“ (u Mašić, 2014: 59)

Upravo je cilj ovog rada bio utvrditi na koji način predsjednici Sabora u svojim govorima koriste stilske figure, da li kao argumente ili kao retoričku taktiku uljepšavanja govora kako bi utjecali na emocije slušateljstva. Analizirani govori su održani u izrazito svečanoj prilici

konstituiranja Sabora te su ih održale osobe koje su na poziciju predsjednika Sabora izabrane većinom glasova svojih kolega saborskih zastupnika, a na tu poziciju ih je nominirao mandatar za sastav Vlade. Ovaj način izbora već na početku ih stavlja na poziciju autoriteta i daje im određeni ugled, što je – prema Aristotelu – najdjelotvornije sredstvo uvjeravanja (Biočina, 2015: 160).

Prema svim navedenim definicijama i parametrima, analizirani govori spadaju u kategoriju političkih govora. Održani su u institucijama vlasti, imaju političku podlogu i primarno su upućeni kolegama saborskim zastupnicima. U analiziranim govorima tema je politička te je kod svih govornika uočeno ponavljanje određenih riječi i sintagmi koje su vezane za hrvatski politički život. Radi se o spominjanju same države Hrvatske, Sabora, demokracije, branitelja te rata. U spominjanju ratnih događanja govornici su većinom koristili metaforu kako bi na slikovit i malo ublažen način prikazali važnost poginulih branitelja za nastanak Hrvatske države. Samo spominjanje ratnih zbivanja i poginulih branitelja djeluje na emocije slušatelja, a korištenjem stilskih figura, posebice metafore kako bi se to prikazalo na što slikovitiji način te dodatno pojačala emocionalnost, posebno djeluje na njihov osjećaj ponosa.

Budući se radi o nastupnim i pozdravnim govorima od govornika se ne očekuje pretjerano iznošenje činjenica o nekoj temi ili njihova argumentiranja. Ipak, kod pozdravnih govora svaki je predsjednik pobrojao zakonodavne uspjehe saziva Sabora kojim je predsjedao što se može vidjeti kao određen oblik iznošenja argumenata. Kod tih dijelova govora zabilježeno je ponavljanje riječi *ponos* te stilskih figura ponavljanja, gradacije te gomilanja riječi ili pojmova. Iako su izvedeni u više ceremonijalnoj situaciji te se razlikuju od govora koji se inače održavaju u sabornici, a kojima je glavni cilj poticanje argumentirane rasprave, u analiziranim govorima su zabilježeni određeni oblici manipulacije jezikom. Manipulacija je ponajviše uočena u pozdravnom govoru Željka Reinera čiji je mandat trajao samo šest mjeseci, a prije nego što je Sabor raspušten vladalo je ozračje velike društvene i političke polarizacije. Upravo kako bi opisao te turbulentne događaje koristi eufemizaciju, što mnogi autori vide kao oblik manipulacije jezikom u političkim govorima. Ipak, i ostale figure koje su korištene kako bi utjecale na emocije slušatelja se mogu prepoznati kao način manipulacije slušateljevim osjećajima.

Kod svakog od analiziranih govora je uočen poseban stil govora te, iako u sadržajnom dijelu postoji određeno poklapanje, figurativno se govori razlikuju jedni od drugih. Jedni u svojim govorima pretjeruju s figurativnošću, dok drugi koriste minimum stilskih figura. No, svi

predsjednici Sabora su u svojim govorima koristili stilske figure kao dio argumentacije i kako bi utjecali na emocije slušatelja. U dijelovima kada su navodili svoje planove za budući rad Sabora ili kada su u pozdravnim govorima nabrajali ono što su smatrali postignućem i uspjehom, koristili su figure na način kako su ih opisali Perelman i Olbrecht-Tyteci, naime da su „imali jasnu strukturu, njihova aktivnost je bila usmjerena od premise ka zaključku te su tezu učinili uvjerljivom slušatelju“ (u Kišiček i sur., 2015). Stilske figure koje su trebale utjecati na emocionalnost slušatelja korištene su većinom na početku govora da se privuče slušateljeva pozornost. Završetak svakog govora bio je često nejasan i nije odavao dojam nekog zaključka, što Biočina drži jednom od tipičnih značajki političkog govora (2015: 159).

POPIS LITERATURE:

- 1) Badurina, Lada (2004) Slojevi javnog diskursa. *Obdobja* 22: 151-164.
- 2) Bagić, Krešimir (2012) *Rječnik stilskih figura*. Zagreb: Školska knjiga
- 3) Biočina, Zdravka (2015) Analiza govora hrvatskih zastupnika u Europskom parlamentu. *Govor* 32(2): 155-179.
- 4) Bourdieu, Pierre (1992) *Što znači govoriti: ekonomija jezičnih razmjena*. Zagreb: Naprijed
- 5) Kišiček, Gabrijela (2010) Retorička analiza svećeničkih propovijedi. *Diacovensia* 18(3): 537-550.
- 6) Kišiček, Gabrijela (2015) Figurativnost u retorici – klasični i suvremeni pogled. U: Ryznar, Aneta (ur) *Svijet stila, stanja stilistike*. Odsjek za kroatistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu; e-knjiga dostupna na <http://stilistika.org/kisicek>
- 7) Kišiček, Gabrijela (2011) Usporedba antičkog i suvremenog poimanja dobrog govornika. *Diacovensia* 19(1): 115-132.
- 8) Mašić, Josip (2014) *Retorička analiza govora američkih predsjednika Roosevelta, Kennedyja i Obame*. (neobjavljeni diplomski rad). Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
- 9) Mirić, Jovan (1990) Govor i demokracija. *Politička misao* 27(2): 133-137.
- 10) Obradović, Đorđe (2011) Korijeni suvremene kulture javnog govora u Ciceronovim sintezama. *Medijski dijalozi* 10(4): 119-136.
- 11) Pranjković, Ivo (2008) *Hrvatski jezik i biblijski stil*. Zagrebačka slavistička škola, dostupno na www.hrvatskiplus.org
- 12) Podboj, Martina (2011) Manipulacija u političkom diskursu – kritički pristup. *Hrvatistika* 5(5): 123-133.
- 13) Škiljan, Dubravko (2000) *Javni jezik*. Zagreb: Biblioteka Electa
- 14) Švabić, Šura (2004) Mitologije kao konstitutivan element suvremenog političkog diskursa. *Polemos* 7(13-14): 177-192.
- 15) Udier, Sanda Lucija (2007) O jeziku političkih govora i priopćenja, str. 661-670, u: Granić, Jagoda (ur) *Jezik i identitet*. Zagreb - Split.
- 16) Wilson, John (2012) Politički diskurs. *Hrvatistika* 6(6): 199-216.

GRADA:

- 1.) Nastupni govor Žarka Domljana na konstituirajućoj sjednici Sabora 30. svibnja 1990. godine: <https://www.vecernji.hr/media/files/2017-25/sabor.pdf>
- 2.) Nastupni govor Vladimira Šeksa na konstituirajućoj sjednici Sabora 22. prosinca 2003. godine: <http://www.sabor.hr/Default.aspx?art=1348&sec=421>
- 3.) Oproštajni govor Vladimira Šeksa na konstituirajućoj sjednici Sabora 11. siječnja 2008. godine: <http://www.sabor.hr/Default.aspx?art=19999&sec=421>
- 4.) Nastupni govor Luke Bebića na konstituirajućoj sjednici Sabora 11. siječnja 2008. godine: <http://www.sabor.hr/Default.aspx?art=20002&sec=1787>
- 5.) Oproštajni govor Luke Bebića na konstituirajućoj sjednici Sabora 22. prosinca 2011. godine: <http://www.sabor.hr/govor-predsjednika-sabora-u-odlasku-bebica>
- 6.) Nastupni govor Borisa Šprema na konstituirajućoj sjednici Sabora 22. prosinca 2011. godine: <http://www.sabor.hr/Default.aspx?art=45179&sec=4435>
- 7.) Oproštajni govor Josipa Leke na konstituirajućoj sjednici Sabora 28. prosinca 2015. godine: www.hrt.hr/314810/vijesti/sdp-odlucuje-o-svome-kandidatu-za-predsjednika-sabora
- 8.) Nastupni govor Željka Reinera na konstituirajućoj sjednici Sabora 28. prosinca 2015. godine: <http://www.sabor.hr/govor-predsjednika-hrvatskoga-sabora-zeljka-reiner>
- 9.) Oproštajni govor Željka Reinera na konstituirajućoj sjednici Sabora 14. listopada 2016. godine: <http://www.sabor.hr/govor-predsjednika-sabora-reinera-14-10-2016>
- 10.) Nastupni govor Bože Petrova na konstituirajućoj sjednici Sabora 14. listopada 2016. godine: <http://www.sabor.hr/nastupno-obraćanje-predsjednika-sabora-petrova->